Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:

Бюджетна система як інструмент регулювання економічного розвитку країни

Студентки 2 курсу, 1-м групи,
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»

Пасічник
Марії Віталіївни

Науковий керівник
к.е.н., доцент

Макогон
Валентина Дмитрівна

Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор

Чугунов
Ігор Якович

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ

1.1. Економічна сутність бюджетної системи як інструменту забезпеченні економічного розвитку країни 6

1.2.Досвід функціонування бюджетної системи у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою 9

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз та оцінка дохідної частини державного бюджету 18

2.2. Аналіз та оцінка видаткової частини державного бюджету 25

РОЗДІЛ 3. ПРІОРІТЕТИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

3.1. Основні шляхи реформування бюджетної системи України 34

3.2. Перспекивні напрями бюджетної політики 41

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ 49

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 52

ДОДАТКИ 64

ВСТУП

Актуальність теми. Бюджет є найважливішою фінансовою категорією, невід'ємною частиною державних фінансів. Саме бюджет виступає макроекономічним знаряддям у вирішенні соціальних і економічних завдань у межах держави, забезпечення ефективного та інноваційного розвитку економіки, пропорційного і обґрунтованого розвитку всіх регіонів країни. У будь-якій країні бюджет - це ключова ланка фінансової системи.

Проблеми підвищення ефективності бюджетної системи України розглядаються з різних точок зору в працях І.Я. Чугунова, І.Г. Лук'яненко, Л.В. Лисяк, В.І. Гриценко та ін. Проте, багато теоретичних і методичних питань у сфері бюджетних відносин залишаються недостатньо розробленими, а окремі методики з позиції макроекономіки не апробовані на місцевому та державному рівнях.

Метою роботи є розкриття та удосконалення бюджетної системи як інструменту регулювання економічного розвитку країни в умовах економічних перетворень.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити економічну сутність бюджетної системи як інструменту регулювання економічного розвитку країни;
- визначити роль бюджетної системи у забезпеченні макроекономічної стабільності;
- узагальнити та систематизувати досвід функціонування бюджетної системи у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою;
- здійснити аналіз та оцінку дохідної частини зведеного бюджету;
- здійснити аналіз та оцінку видаткової частини зведеного бюджету;
- обґрунтувати основні напрями розвитку бюджетної системи України в умовах економічних перетворень;

- обґрунтувати пріоритети бюджетної політики як складової соціально-економічного розвитку країни.

Об'єктом дослідження є бюджетна система.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання розвитку бюджетної системи як інструменту регулювання економічного розвитку країни.

Методи дослідження. З метою досягнення поставленої мети в дослідженні використано загальнонаукові і спеціальні методи пізнання явищ і процесів у сфері бюджету. Системний та структурний методи використано при розкритті сутності та ролі бюджетної системи як інструменту регулювання економічного розвитку країни. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено зарубіжний досвід функціонування бюджетної системи. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовані шляхи удосконалення бюджетного механізму.

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правове забезпечення розвитку бюджетної системи, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення дослідження.

У першому розділі досліджено теоретичні засади формування бюджетної системи, розкрито економічну сутність бюджетної системи як інструменту забезпеченні економічного розвитку країни, узагальнено досвід функціонування бюджетної системи у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою.

У другому розділі розкрито процес становлення та розвитку бюджетної системи України, здійснено аналіз та оцінку дохідної і видаткової частини державного бюджету.

У третьому розділі визначені пріорітети бюджетної політики в умовах економічних перетворень, обґрунтовані основні шляхи реформування бюджетної системи України, перспективні напрями бюджетної політики.

У висновках наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в дослідженні.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ

1.1. Економічна сутність бюджетної системи як інструменту забезпеченні економічного розвитку країни

Сучасний механізм організації бюджетної системи – це один із найскладніших і найвідповідальніших процесів, що передбачає складну систему господарювання, в якій тісно взаємодіють учасники бюджетного процесу.

За допомогою бюджету в руках держави акумулюється значна частина створеного в країні ВВП, що розподіляється і перерозподіляється для вирішення тактичних і стратегічних завдань щодо забезпечення економічного зростання, розвитку продуктивних сил, регулювання темпів і пропорцій розвитку виробничого та наукового потенціалів в регіонах країни, задоволення соціальних потреб населення і підвищення його рівня життя. Бюджет, виступаючи основним грошовим фондом держави забезпечує перерозподілу коштів між галузями народного господарства, різними верствами населення, що визначає масштаби і дієвість впливу бюджетних важелів на соціально-економічні процеси в межах держави.

Бюджет є найважливішою фінансовою категорією, невід'ємною частиною державних фінансів. Саме бюджет виступає макроекономічним знаряддям у вирішенні соціальних і економічних завдань у межах держави, забезпечення ефективного та інноваційного розвитку економіки, пропорційного і обґрунтованого розвитку всіх регіонів країни. У будь-якій країні бюджет - це ключова ланка фінансової системи.

За допомогою бюджету в руках держави акумулюється значна частина створеного в країні ВВП, що розподіляється і перерозподіляється для вирішення тактичних і стратегічних завдань щодо забезпечення економічного зростання, розвитку продуктивних сил, регулювання темпів і пропорцій розвитку виробничого та наукового потенціалів в регіонах країни,

задоволення соціальних потреб населення і підвищення його рівня життя. Бюджет, виступаючи основним грошовим фондом держави забезпечує перерозподілу коштів між галузями народного господарства, різними верствами населення, що визначає масштаби і дієвість впливу бюджетних важелів на соціально-економічні процеси в межах держави.

Для державного бюджету як основного фінансового плану держави, характерні такі ознаки: по-перше, бюджет є універсальним, фінансовим планом в тому сенсі, що його показники охоплюють фактично всі області і сфери економічного і соціального розвитку. По-друге, бюджет по відношенню до інших фінансових планів є координуючим. Координація здійснюється через взаємозв'язок показників бюджету з показниками інших фінансових планів. У бюджеті відображається циклічний характер розвитку суспільства та його діалектика, коли старе не заперечується абсолютно, а все позитивне в ньому сприймається і асимілюється на новому витку розвитку, що і є ключовим моментом у розгляді ролі і значення бюджету.

Бюджетна система це сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права.

З метою посилення впливу бюджетної системи на соціально-економічний розвиток держави потрібно вживати заходи, спрямовані на підвищення рівня збалансованості та прозорості бюджету, ефективності витрачання бюджетних коштів, удосконалення міжбюджетних відносин, забезпечення якісного виконання бюджетів усіх рівнів, здійснення дієвого фінансового контролю.

Отже, вагомим чинником функціонування ефективної бюджетної системи є якість інституційного середовища. Система інститутів, яка сформована в Україні, за різними дослідженнями характеризується як авторитарна, яку визначають як помірно-авторитарну чи клановo-авторитарну. За таких умов проблема якості інститутів бюджетної системи є першочерговою.

Архітектоніка бюджетної системи має створювати інституційні умови функціонування бюджетної моделі у суспільстві, яка ґрунтується на правилах, нормах, законах, організаційних структурах, які у сукупності призвані цілеспрямовано формувати механізм активного впливу на економічне зростання, спрямовувати розвиток у необхідному напрямі і на цій основі сприяти підвищенню добробуту членів суспільства. Імперативний характер бюджетної політики надає можливість державі, як владному інституту, проводити досить різнопланову бюджетну політику, впроваджуючи різноманітні механізми її реалізації. Інституційна структура бюджетної системи еволюціонує разом з інституційною матрицею державного механізму, яка у свою чергу вбудована у інституційну систему суспільства. Враховуючи, що будь-яка економічна діяльність суспільства здійснюється у межах відповідних інституційних координат, а сформована інституційна модель суспільства є ядром її інституційної структури, як сукупності взаємопов'язаних інститутів та установ (органів), ефективна модель бюджетної системи має спиратися на інституційне середовище України, як сукупність основоположних соціальних, політичних, правових і економічних правил, які визначають рамки (межі) людської поведінки, на менталітет громадян, традиції, історію, культуру.

Таким чином, інституційне середовище суспільства впливає на бюджетний простір і тим самим чинить тиск на бюджетну політику держави. З одного боку, воно породжує стимули до розвитку, з іншого – може створювати перепони, отже зупинити чи загальмувати вплив на соціально-економічні процеси. У свою чергу, бюджетна політика держави значною мірою впливає на інституційне середовище суспільства. Поряд з універсальними функціями, які задає національній економіці середовище, функції бюджетної політики полягають у сприянні, використовуючи доволі ефективний і дієвий арсенал інструментів та важелів регулювання, створенню умов розвитку людини на основі стимулювання розширеного відтворення, зростання ВВП, добробуту населення та підтримання соціальної

стабільності в країні. Тому будь-які зміни у політиці держави мають не лише враховувати стан інституційного середовища, а й відбуватися паралельно, одночасно та узгоджено із його змінами.

Створення інституційних умов функціонування бюджетної системи, її спрямування у напрямі фінансового регулювання, виконання функцій і завдань держави на певному етапі розвитку суспільства потребує формування адекватної інституційної моделі та відповідно адаптивної архітектоніки бюджетної системи. На її основі має функціонувати бюджетна модель суспільства для вирішення завдання узгодження інтересів суб'єктів бюджетних відносин з метою досягнення збалансованого та сталого соціального і економічного розвитку.

1.2.Досвід функціонування бюджетної системи у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою

У країнах із розвинутою та трансформаційною економікою державна політика у сфері бюджетного регулювання нині знаходиться у стані пошуку нових, більш дієвих інструментів підвищення конкурентоспроможності економіки, в умовах необхідності реформування систем оподаткування, трудового та пенсійного законодавства, соціального захисту, медичного забезпечення населення, скорочення державних витрат та дефіциту бюджету.

На даний час, залишаються актуальними питання необхідності подолання наслідків економічного спаду, вихід на до кризові показники валового внутрішнього продукту, створення дієвих передумов для подальшого стійкого розвитку країни та суспільства. Вирішення таких ключових завдань розвитку відбуваються з урахуванням і зовнішніх чинників, як зокрема погіршення економічної ситуації в низці розвинених країн. Відновлення світової економіки є нестійким, а нестабільність на міжнародних фінансових ринках вказує на існування зовнішніх ризиків для розвитку української економіки.

Основні цілі бюджетної політики Великобританії полягають в забезпеченні макроекономічної стабільності, зростання продуктивності праці; забезпечені високого рівня зайнятості населення; підвищення рівня життя найменш захищених верств громадян країни; надходженні інвестицій в сектор суспільних послуг з метою підвищення стандартів освіти, охорони здоров'я, модернізації транспорту, захисту довкілля, підтримки правопорядку. Відповідальним за розробку і виконання британським урядом публічної фінансової і економічної політики є Казначейство.

У Великобританії дворівнева бюджетна система, яка складається з державного бюджету і бюджетів місцевих органів влади. Через державний бюджет в до кризовий період, зокрема 2008 - 2009 роки, перерозподілялося близько сорока відсотків валового внутрішнього продукту. Державний бюджет формується на середньострокову перспективу на період 3 роки; складається із сукупності окремих щорічних відомчих програм базою який є відповідні державні середньострокові програми економічного розвитку. Головні цілі бюджету країни полягають у фінансуванні широкого спектру напрямів соціально-економічного розвитку країни.

Державний бюджет Великобританії включає дві складові частини: консолідований фонд, в якому передбачено доходи та видатки, та національний фонд позик, за допомогою якого здійснюються капітальні видатки. Консолідований фонд є рахунком Міністерства фінансів Великобританії у Банку Англії для поточних надходжень фінансових ресурсів та їх використання. Національний фонд позик є бюджетом капіталовкладень. Дефіцит консолідованого фонду покривається позикою з національного фонду позик, на суму якої збільшується державний борг. За рахунок національного фонду позик покривається дефіцит консолідованого фонду. Перевищення доходів над видатками консолідованого фонду включають в частині національного фонду позик. Дохідна частина національного фонду позик формується за рахунок неподаткових доходів, зокрема це відсотки від державних підприємств і місцевих органів влади за

надані їм казначейством довгострокові кредити; прибуток емісійного департаменту Банку Англії та ін. До видатків національного фонду позик входять видатки на управління державним боргом та довгострокові кредити на капітальні вкладення державним підприємствам і місцевим органам влади. Підлягають затвердженню Парламентом видатки на промисловість, сільське господарство, соціальні потреби, субсидії місцевим органам влади, утримання апарату управління, допомога країнам, що розвиваються, військові асигнування. Із фонду постійних видатків здійснюються щорічні платежі Європейському союзу, обслуговування державного боргу, фінансуються витрати по так званому «цивільному листу», який є частиною державного бюджету в конституційних монархіях, що надається в особисте розпорядження монарха, для потреб його і його будинку.

У Великобританії налічується значна кількість великих позабюджетних спеціальних фондів, через які фінансується близько третини державних витрат. Зокрема, це: фонд національного страхування; пенсійні фонди державних підприємств; фонд Національної корпорації по розвитку наукових досліджень; фонд Головного казначея, що створюється із залишків фондів міністерств і відомств з метою підтримки рівноваги в усіх фондах. Найбільш значимим з них вважається Фонд національного страхування є найбільш вагомим та значимим, він створюється за рахунок державних асигнувань, внесків підприємців, працівників. Основні засоби з цього фонду, це близько семидесяти відсотків, спрямовуються на виплату пенсій; значними статтями витрат фонду є допомога по безробіттю. Крім зазначеного, у Великобританії функціонують науково-дослідні фонди, які використовуються для підтримки проведення науково-дослідних робіт в різних сферах економіки, утримання державних наукових центрів, що проводять фундаментальні дослідження. Фонд національної корпорації по розвитку наукових досліджень не залежить від державного бюджету, має самостійний баланс, його засоби формуються за рахунок продажу ліцензій на право використання винаходів, розробок і нововведень. За рахунок вказаного Фонду фінансують капітальні видатки

приватні підприємств, які займаються науковими розробками і впровадженнями результатів таких розробок у виробництво; наукові дослідження в державних університетах, національних компаніях, їх впровадження, доведення до промислового освоєння.

Бюджетна політика Великобританії спрямовується на довгострокове регулювання економіки та соціального розвитку, вирішення таких вагомих для суспільств питань, як структурна перебудова економіки, вирішення проблем самозабезпечення енергетичними ресурсами, утримання інфляції на обґрунтованому рівні. Разом з тим, у період до 1970 - х років двадцятого століття політика у сфері бюджету була спрямована, в основному, на згладжування циклічних коливань економіки. У останні десятиліття XX століття зазнала істотних перетворень така вагома складова бюджетної політики, як система оподаткування. Реформування податкової системи проводилось, зокрема з метою скорочення дефіциту бюджету без підвищення оподаткування. Вдало функціонуючі основні принципи оподаткування згодом поширилися на інші розвинені країни. У числі основних напрямів реформи податкової системи слід відзначити наступне: для стимулювання економіки і ефективного розподілу фінансових ресурсів зменшення податкових ставок, одночасне скорочення податкових пільг, розширення бази оподатковування; перехід до пропорційного оподаткуванню доходів, зниження рівня прогресивності податкової системи; підвищення ролі непрямих податків в структурі доходів державного бюджету, що дозволило посилити регулюючу функцію податкової системи, збільшити дохідну частину бюджету.

На даний час рівень оподаткування корпорацій у Великій Британії нижчий, ніж у більшості країн із розвинутою економіко, що позитивним чином впливає на темпи економічного росту. Так, показники економічного росту Великобританії у порівнянні із іншими країнами Європейського Союзу вище середнього.

Стосовно бюджетної політики у сфері формування видатків бюджету, то основні принципи будуються на необхідності ув'язки програм та статей бюджету із встановленими на три роки пріоритетами соціально-економічного розвитку країни. Найбільш пріоритетними та таким, що значним чином впливають на зростання економіки упродовж останніх років залишаються видатки на освіту, зокрема професійне навчання, охорону здоров'я, створення нових робочих місць. Поряд з тим, видатки на державне управління мають тенденцію до скорочення, міністерства та відомства зобов'язані дотримуватись граничного рівня витрат, які встановлюються урядом на три роки. На необхідність жорсткої економії коштів бюджету впливає також тенденція до децентралізації влади. У структурі державних видатків найбільша питома вага доводиться на систему соціального страхування. В останні сорок років цей показник росте стійкими темпами. Серед соціальних видатків найбільші суми з державного бюджету спрямовуються на соціальне забезпечення. За величиною соціальних видатків на душу населення Великобританія знаходиться на дев'ятому місці в ЄС, що вище за середній рівень по Євросоюзу, але нижче, ніж у ФРН. Понад половини витрат витрачається на забезпечення літніх громадян, близько тридцяти відсотків на хворих та непрацездатних, до двадцяти відсотків – це допомога сім'ям з дітьми [97]. Значну питому вагу у видатках бюджету мають видатки на освіту, в останні роки вони складають близько 15 відсотків. До групи соціальних видатків відносяться кошти, що перераховуються із державного бюджету до фонду національного страхування, та пенсії і допомога, що виплачуються безпосередньо з нього. До видатків на економіку відносяться капітальні видатки, фінансування науково-технічних розробок, економічної і соціальної інфраструктури, забезпечення зайнятості в окремих галузях економіки та адміністративно-територіальних утвореннях країни, стимулювання експорту. Слід зазначити, що по видаткам на науково-дослідні розробки Великобританія займає сьоме

місце в світі. Значна увага приділяється підвищенню ефективності використання коштів бюджету.

Бюджетна політика Великої Британії активним чином застосовується у якості засобу антициклічного регулювання; в певні періоди вона застосовувалась у якості основного інструменту розвитку економіки та соціальної підтримки. Про рівень ефективності бюджетної політики свідчить той факт, що зменшення темпів економічного зростання на початку фінансово-економічної кризи кінця першого десятиліття 2000-року Великобританії було найменшим серед країн-членів ЄС [170].

Німеччина по рівню економічного розвитку, розмірам економічного потенціалу, часткою в загальному світовому виробництві тощо належить до найбільш розвинених країн світу. Основи бюджетного регулювання в Німеччині, функціонування бюджетної системи було закладено у процесі бюджетного реформування, яке проводилось на початку семи десятих років минулого століття. В рамках бюджетного реформування переглянуто та внесено зміни до Конституції країни в частині засад та принципів проведення бюджетної політики, прийнято Бюджетний кодекс, Закон про бюджетні принципи діяльності центрального уряду - федерації та місцевої влади – земель, Закон про забезпечення економічної стабільності і росту, приймається щорічний бюджетний статут, адміністративні акти. Згодом було прийнято Земельні бюджетні кодекси, які стосувались діяльності у сфері бюджетних відносин місцевих органі влади.

Слід зазначити, що ситуація в світі та в національних країнах-членах Європейського союзу значно змінилась за останні два десятиліття. Такі фактори трансформаційних перетворень, як глобалізація, інтеграція, структурна перебудова економіки, старіння населення, зміна способу життя та багато іншого, спонукає державу, та ще більше буде спонукати у майбутньому, здійснювати реформування соціальної сфери. Поряд з тим, незмінними залишаються наміри в країнах-членах ЄС поєднувати економічне зростання із соціальною справедливістю [67].

Достатньо високі соціальні стандарти та відповідні зобов'язання безпосередньо впливають на частку ВВП, що перерозподіляється через бюджет країни. Нині у бюджетах більшості розвинутих країн зосереджено близько половини всього національного валового внутрішнього продукту, все більше фінансових ресурсів розподіляється саме через бюджет та соціальні фонди. У країнах ЄС зберігаються тенденції до достатньо високого рівня державних видатків (табл. 1.2.1).

Таблиця 1.2.1

Динаміка бюджетних видатків країн Єврозони, відсоток до ВВП

	1992-1996	1997-2001	2002-2006	2007-2011
Німеччина	49,0	47,4	47,1	45,8
Франція	53,2	52,6	53,2	55,0
Великобританія	42,2	39,2	42,9	48,6
Італія	53,0	48,0	47,8	49,8
Данія	59,0	55,2	53,5	55,1
Швеція	64,4	57,4	54,2	52,1
Середній показник	53,5	50,0	49,8	51,1

Сучасний досвід країн із трансформаційною економікою, щодо напрямів бюджетної стратегії ґрунтується на необхідності здійснення довгострокового бюджетного прогнозування під час підготовки щорічного бюджету. Більшість країн, що використовують довгострокове прогнозування, ставлять завдання інтегрувати коротко-, середньо- і довгострокове бюджетне планування. Основні параметри податкової, бюджетної і боргової політики, що включаються до короткострокових бюджетів, повинні базуватися на орієнтирах, вироблених у рамках довгострокового планування. У свою чергу, довгострокові плани повинні регулярно актуалізуватися з урахуванням фактичних умов розвитку економіки, можливого уточнення пріоритетних завдань з врахуванням змін зовнішнього середовища. Проведене узагальнення та систематизація досвіду здійснення бюджетного регулювання у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою, у тому числі розробки та реалізації бюджетної політики, формування доходів,

видатків бюджету сприятиме посиленню ефективності бюджетного механізму, дієвості та прозорості бюджетного процесу.

Аналіз системи бюджетного регулювання країн світу засвідчує, що вдосконалення бюджетного регулювання на середньо- та довгострокову перспективу повинно відбуватись із врахуванням, зокрема наступних засад: перетворення бюджетного механізму на ефективний інструмент соціально-економічної стратегії; трансформації бюджетних фінансових ресурсів у чинник соціально-орієнтованого економічного зростання; узгодження бюджетно-податкової політики із державними завданнями стратегічного розвитку; оптимізація податкового навантаження, запровадження податкових стимулів розвитку економічної діяльності, нагромадження капіталу; удосконалення системи управління державних фінансів з урахуванням необхідності посилення їх стійкості та збалансованості; необхідності посилення рівня соціальних стандартів, підвищення рівня внутрішнього споживання, як одного із факторів стимулювання внутрішньо економічної діяльності країни.

Державна політика у сфері бюджетного регулювання у зарубіжних країнах здійснюється із врахуванням особливостей соціально-економічного розвитку країни, її адміністративно-територіальних одиниць, важливості перетворення бюджетного механізму на дієвий інструмент економічного зростання, узгодження бюджетно-податкової політики із основними завданнями стратегічного розвитку економіки. У країнах із розвинутою економікою відбувається удосконалення інституційних засад бюджетного процесу, у тому числі посилення взаємозв'язку річного і перспективного бюджетного планування, застосування сучасних методів управління бюджетними ресурсами, зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування, подальший розвиток програмно-цільового методу планування видатків бюджету, системи державного фінансового контролю, підвищення рівня ефективності використання бюджетних коштів.

Посилення якісного рівня вітчизняної бюджетної політики з врахуванням відповідного світового досвіду сприятиме дієвим інституційним перетворенням суспільного розвитку. На етапі ринкової трансформації економіки необхідне, з одного боку, переосмислення системи фінансово-бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку суспільств, та відповідних у зв'язку із зазначеним питанням парадигм, поглядів та знань, що склалися в країнах з розвинутою ринковою економікою стосовно можливості їх застосування в країнах орієнтованих на ринкову економіку, з іншого – здійснення поглибленого аналізу тенденцій бюджетного процесу в Україні та його впливу на економічний розвиток держави. Зазначене дасть змогу поглибити розуміння сутності бюджету як економічної категорії та бюджетної системи як важливого регулятора економічних процесів і надасть можливість приймати оптимальні рішення стосовно розвитку фінансово-бюджетних відносин в Україні.

РОЗДІЛ 2.
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз та оцінка дохідної частини державного бюджету

Виконання дохідної частини бюджету на даний час здійснюється в умовах дії змін, внесених до податкового законодавства, спрямованих на покращання адміністрування платежів, створення більш рівних та справедливих умов оподаткування, а також підвищення наповнюваності бюджету.

За результатами 2016 року до Державного бюджету України надійшло 616283,2 млн. грн., у т.ч. доходів – 612111,6 млн. грн., трансфертів з місцевих бюджетів – 4171,6 млн. гривень. Проти 2015 року надходження до Державного бюджету України зросли на 81588,4 млн. грн., або на 15,3 відсотка.

Фактичні надходження становили 101,4 відсотка річного показника, затвердженого Верховною Радою України, зі змінами, або 97,6 відсотка річного розпису з урахуванням змін, внесених розпорядниками коштів державного бюджету за спеціальним фондом, в частині власних надходжень та видатків без внесення відповідних змін до Закону України про державний бюджет на відповідний рік (відповідно до частини четвертої статті 23 Бюджетного кодексу України).

Проти 2015 року найбільшими темпами зростали такі надходження до державного бюджету: податок та збір з доходів фізичних осіб – на 43,5 відсотка (або на 9998,9 млн. грн.), податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів – на 30,8 відсотка (збільшення на 42688,9 млн. грн.), податок на прибуток підприємств – на 56,3 відсотка (або на 19567,8 млн. грн.), акцизний податок – на 42,8 відсотка (або на 27011,9 млн. грн.), податок на додану вартість з вироблених в Україні товарів з урахуванням відшкодування ПДВ – на 36,2 відсотка (збільшення на 14366,8 млн. грн.), рентна плата за користування надрами – на 7,3 відсот

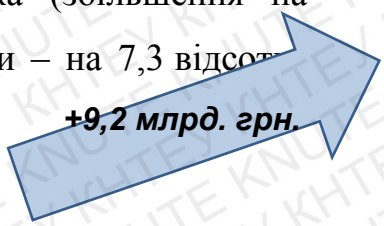

(або на 2709,5 млн. грн.), власні надходження бюджетних установ – на 29,1 відсотка (або на 7677,2 млн. грн.) та частини чистого прибутку (доходу) державних унітарних підприємств, що вилучається до бюджету, та дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських організацій, у статутних капіталах яких є державна власність, на 64,6 відсотка (або на 4622,8 млн. гривень).

При цьому, з 1 січня 2016 року були відмінені: додатковий імпортний збір (у 2015 році – 25198,3 млн. грн.); збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності (у 2015 році – 2743,6 млн. грн.); рентна плата за транзитне транспортування трубопроводами природного газу територією України (у 2015 році – 3369,4 млн. гривень).

Податкові надходження до Державного бюджету України у 2016 році становили 503879,4 млн. грн., неподаткові – 103643,7 млн. грн. відповідно.

У структурі доходів Державного бюджету України у 2016 році частка податкових надходжень становить 81,8 відсотка (+5,2 в.п. до 2015 року) загального обсягу надходжень, неподаткових – 16,8 відсотка (-5,6 в.п. до 2015 року) відповідно. Це пояснюється тим, що у 2015 році до державного бюджету надійшли кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України» у сумі 61803,6 млн. грн. (за 2016 рік – 38163,8 млн. грн. відповідно) та від продажу 3G ліцензій у сумі 8770,4 млн. гривень.

У структурі податкових надходжень державного бюджету у 2016 році найбільшу питому вагу мали податок на додану вартість – 46,7 відсотка, акцизний податок – 17,9 відсотка, податок та збір на доходи фізичних осіб – 11,9 відсотка, податок на прибуток підприємств – 10,8 відсотка, рентна плата за користування надрами – 7,9 відсотка та ввізне мито – 4,0 відсотка.

У структурі неподаткових надходжень у 2016 році найбільшу питому вагу мали кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України», –

36,8 відсотка, власні надходження бюджетних установ – 32,9 відсотки та частина чистого прибутку (доходу) державних унітарних підприємств, що вилучається до бюджету, та дивіденди, нараховані на акції (частки, паї) господарських організацій, у статутних капіталах яких є державна власність, – 11,4 відсотка та збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій – 5,2 відсотка.

У 2016 році загальний фонд Державного бюджету України отримав 574659,3 млн. грн., у т.ч. трансфертів – 3049,1 млн. гривень.

Фактичні надходження загального фонду державного бюджету становили 99,8 відсотка річного показника, затвердженого Верховною Радою України, зі змінами.

Порівняно із 2015 роком надходження до загального фонду Державного бюджету України зросли на 14,1 відсотка, або на 70900,6 млн. гривень.

Відношення фактичних до затверджених в розписі окремих видів доходів загального фонду Державного бюджету України у 2016 році становлять: податок та збір на доходи фізичних осіб – 106,6 відсотка (більше затвердженого показника на рік – на 3678,3 млн. грн.); податок на прибуток підприємств – 111,9 відсотка (більше затвердженого показника на рік – на 5785,1 млн. грн.); ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування – 88,0 відсотків (менше затвердженого показника на рік – на 7405,3 млн. грн.); ПДВ з ввезених на територію України товарів – 106,0 відсотка (більше затвердженого показника на рік – на 10253,3 млн. грн.); акцизний податок – 110,1 відсотка (більше затвердженого показника на рік – на 8230,5 млн. грн.); ввізне мито – 103,8 відсотка (більше затвердженого показника на рік – на 725,3 млн. грн.); рентна плата за користування надрами – 68,4 відсотка (менше затвердженого показника на рік – на 18321,5 млн. грн.); кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України» – 100,4 відсотка (більше затвердженого

показника на рік – на 163,8 млн. грн.); частина чистого прибутку (доходу) державних унітарних підприємств, що вилучається до бюджету, та дивіденди, нараховані на акції (частки, паї) господарських організацій, у статутних капіталах яких є державна власність, – 89,3 відсотка (менше затвердженого показника на рік – на 1405,4 млн. грн.); збори на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій – 98,6 відсотка (менше затвердженого показника на рік – на 79,1 млн. грн.); надходження в рамках програм допомоги Європейського Союзу – 64,6 відсотка (менше затвердженого показника на рік – на 1722,3 млн. гривень).

У розрізі адміністраторів у 2016 році забезпечено Державною фіскальною службою України надходження до загального фонду державного бюджету у сумі 518318,0 млн. грн., а саме:

- податків і зборів (сальдо) надійшло у сумі 283017,0 млн. грн., що на 66816,2 млн. грн., або на 30,9 відсотка, більше ніж за 2015 рік, та становить 95 відсотків затвердженого розписом річного показника з податків та зборів;

- доходів від зовнішньоекономічної діяльності надійшло у сумі 235301,1 млн. грн., що на 32992,5 млн. грн., або на 16,3 відсотка, більше ніж за 2015 рік, та становить 108,4 відсотка затвердженого розписом річного показника доходів від зовнішньоекономічної діяльності.

За 2016 рік надходження (сальдо) до загального фонду державного бюджету, які адмініструються Державною фіскальною службою України, зросли проти 2015 року на 23,8 відсотка, або на 99808,7 млн. гривень.

Інші адміністратори у 2016 році зібрали до загального фонду державного бюджету 55560,0 млн. грн., що на 33,2 відсотка, або на 27568,0 млн. грн. менше, ніж за 2015 рік.

Пунктом 33 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу з вересня 2015 року запроваджено експеримент з фінансового забезпечення здійснення заходів з розвитку автомобільних доріг загального користування державного значення. В результаті дії експерименту

у 2016 році перераховано до місцевих бюджетів на ремонт доріг 2267,9 млн. грн. за рахунок перевиконання показників надходжень митних платежів.

До спеціального фонду державного бюджету за 2016 рік надійшло 41623,9 млн. грн., що становить 128,7 відсотка річного показника, затвердженого Верховною Радою України, зі змінами, або 74,4 відсотка річного розпису з урахуванням змін, внесених розпорядниками коштів державного бюджету за спеціальним фондом в частині власних надходжень та видатків без внесення відповідних змін до Закону України про державний бюджет на відповідний рік (відповідно до частини четвертої статті 23 Бюджетного кодексу України). Порівняно з 2015 роком надходження до спеціального фонду державного бюджету зросли на 34,5 відсотка, або на 10687,8 млн. гривень.

В середньому за 1992-2017 роки доходи зведеного бюджету склали 234,06 млрд.грн., у тому числі за 1992-1996 роки - 11,33 млрд.грн., 1997-2001 роки – 38,79 млрд.грн., за 2002-2006 роки – 106,95 млрд.грн., за 2007-2011 роки – 300,77 млрд.грн., за 2012-2017 роки – 632,71 млрд.грн.; доходи державного бюджету за 1992-2017 роки склали 181,69 млрд.грн., у тому числі за 1992-1996 роки – 7,14 млрд.грн., за 1997-2001 роки – 25,80 млрд.грн., за 2002-2006 роки – 81,95 млрд.грн., за 2007-2011 роки – 232,52 млрд.грн., за 2012-2017 роки – 497,80 млрд.грн.; доходи місцевих бюджетів за 1992-2017 роки склали 111,79 млрд.грн., у тому числі за 1992-1996 роки – 4,87 млрд.грн., за 1997-2001 роки – 17,96 млрд.грн., за 2002-2006 роки – 46,35 млрд.грн., за 2007-2011 роки – 144,00 млрд.грн., за 2012-2017 роки – 306,78 млрд.грн. Таким чином, за п’ятирічний період відбулося зростання доходів зведеного бюджету в 3,4; 2,8; 2,8 та 2,1 рази; державного бюджету – 3,6; 3,2; 2,8 та 2,1 рази; місцевих бюджетів в 3,7; 2,6; 3,1 та 2,1 рази (табл. 2.1.1-2.1.2).

Таблиця 2.1.1

Динаміка фактичних та планових показників доходів зведеного, державного та місцевих бюджетів, млрд.грн.

	Зведений бюджет		%	Державний бюджет		%	Місцеві бюджети		%
	план	факт	виконання	план	факт	виконання	план	факт	виконання
2002	65,15	61,95	95,09	48,29	45,47	94,16	28,99	28,25	97,45
2003	75,41	75,29	99,84	55,82	55,08	98,67	33,32	34,31	102,97
2004	91,37	91,53	100,18	70,58	70,34	99,66	38,36	39,60	103,23
2005	135,78	134,18	98,82	108,06	105,33	97,47	54,68	53,68	98,17
2006	168,97	171,81	101,68	132,54	133,52	100,74	75,26	75,90	100,85
2007	217,59	219,94	101,08	168,33	165,94	98,58	105,33	107,05	101,63
2008	306,27	297,89	97,26	238,64	231,72	97,10	143,76	137,46	95,62
2009	324,70	272,97	84,07	255,33	209,70	82,13	143,40	134,56	93,84
2010	325,41	314,51	96,65	249,25	240,62	96,54	166,18	159,40	95,92
2011	396,10	398,55	100,62	313,43	314,62	100,38	181,97	181,53	99,76
2012	479,02	445,53	93,01	383,04	346,05	90,34	225,83	225,27	99,75
2013	470,65	442,79	94,08	359,98	339,23	94,23	234,45	221,02	94,27
2014	490,86	456,07	92,91	377,66	357,08	94,55	253,01	231,70	91,58
2015	635,68	652,03	102,57	532,02	534,69	100,50	284,22	294,46	103,60
2016	781,58	782,86	100,16	631,53	616,28	97,59	351,07	366,14	104,29
2017	1009,82	1016,97	100,71	796,84	793,44	99,57	498,25	502,10	100,77

Відсоток виконання планових показників доходів зведеного бюджету України в середньому за 2002-2017 роки склав 97,42 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 99,12 %, за 2007-2011 роки – 95,94 %, за 2012-2017 роки – 97,24 %; відповідний показник доходів державного бюджету за 2002-2017 роки склав 96,39 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 98,14 %, за 2007-2011 роки – 94,95 %, за 2012-2017 роки – 96,13 %; відповідний показник доходів місцевих бюджетів за 2002-2017 роки склав 98,98 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 100,53 %, за 2007-2011 роки – 97,35 %, за 2012-2017 роки – 99,05 %. При цьому важливо відмітити, що дані планові показники є уточненими, а не затвердженими при прийняті відповідного бюджету.

З метою групування відповідно до джерел формування доходи бюджету класифікуються за такими розділами: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; трансферти. Разом з тим, відповідно до Наказу Міністерства фінансів України від 14 січня 2011 року № 11 «Про бюджетну класифікацію» визначено окремий розділ – цільові фонди.

Таблиця 2.1.2

Структура доходів зведеного бюджету України, %

	Податкові надходження	Неподаткові надходження	Доходи від операцій з капіталом	Офіційні трансферти від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	Цільові фонди
2002	73,23	23,71	1,77	0,48	0,81
2003	72,19	24,17	2,39	0,27	0,98
2004	69,02	26,89	2,73	0,44	0,92
2005	73,05	23,70	2,09	0,15	1,01
2006	73,23	23,57	1,86	0,12	1,22
2007	73,34	22,06	2,91	0,05	1,64
2008	76,30	20,31	2,25	0,03	1,11
2009	76,22	21,39	1,36	0,22	0,81
2010	74,55	23,47	0,99	0,10	0,89
2011	83,99	15,05	0,58	0,13	0,25
2012	80,95	18,16	0,67	0,04	0,18
2013	79,96	19,18	0,36	0,34	0,16
2014	80,60	17,67	0,44	1,18	0,11
2015	77,85	21,49	0,28	0,29	0,09
2016	83,13	16,03	0,20	0,54	0,10
2017	73,23	23,71	1,77	0,48	0,81

В середньому за зазначений період частка податкових надходжень у доходах зведеного бюджету склала – 76,82 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 72,15 %, за 2007-2011 роки – 76,89 %, за 2012-2017 роки – 80,65 %; неподаткових надходжень – 20,75 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 24,41 %, за 2007-2011 роки – 20,45 %, за 2012-2017 роки – 17,95 %; доходів від операцій з капіталом – 1,32 %, у тому числі за 2002-

2006 роки – 2,17 %, за 2007-2011 роки – 1,62 %, за 2012-2017 роки – 0,36 %; офіційні трансферти від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій – 0,28 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 0,29 %, за 2007-2011 роки – 0,10 %, за 2012-2017 роки – 0,43 %; цільові фонди – 0,83 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 0,99 %, за 2007-2011 роки – 0,94 %, за 2012-2017 роки – 0,60 %.

2.2. Аналіз та оцінка видаткової частини державного бюджету

На даний час проводиться виважена політика видатків, спрямована в першу чергу на підвищення обороноздатності держави, своєчасних виплат за борговими зобов'язаннями, фінансування відповідно до планових показників усіх соціальних виплат та допомог.

Видатки Державного бюджету України за 2016 рік проведені в обсязі 684883,7 млн. грн., що на 107972,3 млн. грн., або на 18,7 відсотка більше аналогічного показника 2015 року і відповідає 96,7 відсотка річного плану зі змінами, у тому числі змінами, внесеними до бюджету Верховною Радою України.

Касові видатки загального фонду державного бюджету за 2016 рік становили 642604,7 млн. грн., що відповідає 99,3 відсотка річного плану (зі змінами).

У 2016 році касові видатки загального фонду зросли проти аналогічного показника 2015 року на 97952,7 млн. грн., або на 18 відсотків.

У структурі видатків загального фонду державного бюджету у 2016 році найбільші частки припадають на здійснення виплат заробітних плат для працівників бюджетної сфери та соціальних виплат (пенсій, допомог та стипендій) (29,3 відсотка), на трансферти місцевим бюджетам (30,3 відсотка), на видатки на оборону та безпеку (18,9 відсотка), та на видатки на обслуговування боргу (14,9 відсотка).

Продовження військового конфлікту на сході країни обумовили зростання видатків на підвищення обороноздатності. Так, у 2016 році на оборону і безпеку держави спрямовано загальний ресурс у сумі 121338,8 млн. грн., що на 25488,8 млн. грн., або у 1,3 разу більше ніж у 2015 році.

При цьому кошти загального фонду державного бюджету були спрямовані за такими основними напрямами:

- заробітна плата з нарахуванням та грошове утримання військовослужбовців – 70628,9 млн. грн.;

- забезпечення харчуванням – 3592,3 млн. грн.;

- будівництво (придбання) житла для військовослужбовців – 1107,4 млн. гривень.

Касові видатки спеціального фонду державного бюджету у 2016 році становили 42279 млн. грн., що відповідає 68,9 відсотка річного плану (зі змінами). Порівняно з 2015 роком вони збільшились на 10019,6 млн грн., або на 31,1 відсотка.

Видатки Державного бюджету України за економічною класифікацією

За економічною класифікацією статей видатків найбільш значне зростання у 2016 році порівняно з 2015 роком зафіксоване за такими статтями видатків (таблиця 2):

- грошове забезпечення військовослужбовців - в 1,5 разу, до 54515,2 млн. грн.;
- капітальні видатки – в 1,5 разу, до 26635,1 млн. грн.;
- соціальне забезпечення – в 1,5 разу, до 153282,5 млн. грн.;
- заробітна плата працівників бюджетних установ - в 1,3 разу, до 33796 млн. гривень.

Загалом, ресурси загального фонду державного бюджету спрямовувались на фінансування основних захищених статей бюджету, зокрема:

– на оплату праці та нарахування на неї у сумі 101317,9 млн. грн., що на 24396,1 млн. грн., або на 31,7 відсотка більше, ніж за 2015 рік;

– на соціальне забезпечення (пенсії, допомоги, стипендії) у сумі 153064,6 млн. грн., що на 49340,3 млн. грн., або на 47,6 відсотка більше, ніж за 2015 рік;

– на медикаменти та перев'язувальні матеріали у сумі 5376 млн. грн., що на 401,7 млн. грн., або на 8,1 відсотка більше, ніж за 2015 рік;

– на оплату комунальних послуг та енергоносіїв у сумі 5213 млн. грн., що на 768,9 млн. грн., або на 17,3 відсотка більше, ніж за 2015 рік;

– на трансферти місцевим бюджетам (субвенції та дотації) у сумі 194706,2 млн. грн., що на 21509,4 млн. грн., або на 12,4 відсотка більше ніж за 2015 рік;

– на продукти харчування у сумі 4201,5 млн. грн., що на 157,3 млн. грн., або на 3,9 відсотка більше ніж за 2015 рік;

– на забезпечення окремих категорій населення України технічними та іншими засобами реабілітації у сумі 1163 млн. грн., що на 153,3 млн. грн., або на 15,2 відсотка більше ніж за 2015 рік.

У Державному бюджеті України на 2016 рік, схваленому Верховною Радою України 25 грудня 2015 року, було передбачено встановлення мінімальної заробітної плати у розмірі: з 1 січня – 1378 гривень, з 1 травня – 1450 гривень, з 1 грудня – 1550 гривень. Однак вже у травні 2016 року відповідними змінами до бюджету було забезпечено додаткове зростання соціальних стандартів, зокрема розмір мінімальної заробітної плати з 1 грудня 2016 року додатково зріс на 50 грн. до 1600 гривень.

Також у 2016 році постановою Кабінету Міністрів України від 06.04.2016 № 288 «Про підвищення оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» було підвищено розмір посадового окладу працівника І тарифного розряду Єдиної тарифної сітки на 72 грн. до 1185 грн. з 1 травня 2016 року.

Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2016 року № 840 «Деякі питання оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» було додатково підвищено розмір посадового окладу працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки до 1335 гривень.

Загалом, розмір посадового окладу працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки зріс з 1113 грн. у січні 2016 року до 1335 грн. у грудні 2016 року.

За 2016 рік касові видатки державного бюджету на перерахування трансфертів до Пенсійного фонду збільшились проти 2015 року на 47774,7 млрд. грн., або у 1,5 разу, до 142586,2 млн. гривень.

Середній розмір мінімальної пенсії у 2016 році дорівнював 1121 грн., що на 130 грн. більше ніж у 2015 році.

Станом на 1 січня 2017 року середній розмір пенсійних виплат становив 1828,33 грн., що на 128,82 грн. більше, ніж на початок 2016 року.

З урахуванням фінансових можливостей бюджетів усіх рівнів, бюджету Пенсійного фонду та інших фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування Законом України від 19 травня 2016 року № 1384-VIII «Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2016 рік» було передбачено значне підвищення розмірів прожиткового мінімуму з 1 грудня 2016 року.

При цьому, зростання у 2016 році розмірів основного соціального стандарту порівняно з 2015 роком (грудень до грудня попереднього року) становило 16,1 відсотка.

З метою забезпечення належного соціального захисту кожного громадянина України у 2016 році здійснювалося поетапне зростання розміру прожиткового мінімуму (з січня, з травня, та з грудня). Як результат, розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб порівняно з початком року, зріс на 16,1 відсотка до 1600 гривень. При цьому, з 1 грудня 2016 року було забезпечено зростання й для інших соціальних і демографічних груп

населення: на одну особу в розрахунку на місяць з 1330 гривень до 1544 гривень; для дітей віком до 6 років – з 1167 гривень до 1355 гривень; для дітей віком від 6 до 18 років – з 1455 гривень до 1689 гривень; для осіб, які втратили працездатність: – з 1074 гривень до 1247 гривень.

Враховуючи те, що прожитковий мінімум відповідно до Закону України "Про державні соціальні стандарти та державні гарантії" є базовим державним соціальним стандартом, на основі якого визначаються розміри основних державних соціальних гарантій, у 2016 році підвищувалися розміри пенсій і державних допомог.

Так, розмір допомоги при народженні дитини єдиний для усіх одержувачів, у 2016 році становив 41280 гривень. Виплата зазначеної допомоги здійснювалася одноразово у сумі 10320 гривень, виплата решти суми допомоги виплачуватиметься протягом наступних 36 місяців рівними частинами у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, у сумі 860 гривень.

У 2016 році було значно покращено фінансування капітальних видатків порівняно з минулими роками. Так, касові капітальні видатки державного бюджету у 2016 році становили 26635,1 млн. грн., що у 1,5 разу, або на 9153,1 млн. грн. більше ніж у 2015 році, та у 3,6 разу, або на 19235,5 млн. грн. більше ніж у 2014 році.

У 2016 році забезпечувалось виконання усіх зобов'язань щодо перерахування міжбюджетних трансфертів. Так, у 2016 році із Державного бюджету України до місцевих бюджетів було перераховано трансфертів на загальну суму 195954,4 млн. грн., що на 21758,7 млн. грн., або на 12,5 відсотка більше ніж у 2015 році, у тому числі трансфертів із загального фонду – 195265,3 млн. грн., що на 21852,9 млн. грн., або на 12,6 відсотка більше порівняно з 2015 роком.

Базова дотація з державного бюджету місцевим бюджетам перерахована в сумі 4744,2 млн. грн., що на 517,7 млн. грн., або на 9,8 відсотка менше порівняно з 2015 роком.

У межах фактичних зареєстрованих фінансових зобов'язань із загального фонду державного бюджету за 2016 рік місцевим бюджетам перераховано: субвенції на забезпечення соціального захисту населення у 2016 році у сумі 94158,3 млн. грн., що на 30860,1 млн. грн. більше ніж у 2015 році. Питома вага вищезазначених субвенцій у загальній сумі всіх трансфертів загального фонду державного бюджету – 48,2 відсотка.

Крім того, у 2016 році забезпечено 100-відсоткове виконання планових показників за субвенціями: на соціально-економічний розвиток окремих територій – 3254,8 млн. грн.; на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад – 1000 млн. грн.; на будівництво житла учасникам АТО – 416,8 млн. грн.; на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження, – 115,9 млн. гривень.

За функціональною класифікацією видатків у 2016 році проти 2015 року спостерігалось зростання видатків державного бюджету за такими функціями: соціальний захист та соціальне забезпечення. За 2016 рік видатки за вказаною функцією зросли на 46,5 відсотка до 151961,5 млн. грн., у тому числі за загальним фондом – на 46,5 відсотка до 151523,8 млн. гривень. До річного планового показника (зі змінами) видатки становили 99,6 відсотка, у тому числі загального фонду – 99,9 відсотка; громадський порядок, безпека та судова влада. За 2016 рік видатки за вказаною функцією зросли на 31,2 відсотка до 71670,4 млн. грн., у тому числі за загальним фондом – на 25,7 відсотка до 57550,7 млн. гривень. До річного планового показника (зі змінами) видатки становили 98,8 відсотка, у тому числі загального фонду – 99,3 відсотка; загальнодержавні функції (без урахування видатків на обслуговування державного боргу). За 2016 рік видатки зросли на 19,6 відсотка до 22255,1 млн. грн., у тому числі за загальним фондом – на 17,7 відсотка до 20159,4 млн. гривень. До річного планового показника (зі змінами) видатки становили 86,8 відсотка, у тому числі загального фонду – 96,1 відсотка; охорона навколишнього природнього середовища. За 2016 рік

видатки зросли на 17,7 відсотка до 4771,6 млн. грн., у тому числі за загальним фондом – у 6,8 відсотка до 3056,2 млн. гривень. До річного планового показника (зі змінами) видатки становили 89,1 відсотка, у тому числі загального фонду – 96,5 відсотка; освіта. За 2016 рік видатки зросли на 15,4 відсотка до 34826,5 млн. грн., у тому числі за загальним фондом – на 9,2 відсотка до 21378,7 млн. гривень. До річного планового показника (зі змінами) видатки становили 89,4 відсотка, у тому числі загального фонду – 99,7 відсотка; оборона. За 2016 рік видатки за вказаною функцією зросли на 14,1 відсотка до 59350,8 млн. грн., у тому числі за загальним фондом – на 15,8 відсотка до 55851,8 млн. гривень. До річного планового показника (зі змінами) видатки становили 89 відсотків, у тому числі загального фонду – 99,8 відсотка; обслуговування боргу. За 2016 рік видатки за вказаною функцією зросли на 13,4 відсотка до 95794,2 млн. грн., що становило 99,5 відсотка річного планового показника (зі змінами); охорона здоров'я. За 2016 рік видатки зросли на 8,9 відсотка до 12464,6 млн. грн., у тому числі за загальним фондом – на 10,8 відсотка до 11118,1 млн. гривень. До річного планового показника (зі змінами) видатки становили 97,3 відсотка, у тому числі загального фонду – 98,4 відсотка;

При збільшені частки видатків зведеного бюджету у ВВП на один відсотковий пункт за 1992-2017 роки реальний ВВП зменшується на 1,21 відсоткових пункти, у тому числі за 1992-1996 роки на 0,77 відсоткових пункти, за 1997-2001 роки на 0,81 відсоткових пункти, за 2002-2006 роки – на 0,35 відсоткових пункти, за 2007-2011 роки – на 2,96 відсоткових пункти, за 2012-2017 роки зростає – на 5,08 відсоткових пункти; частки видатків державного бюджету у ВВП відповідно за 1992-2017 роки зменшується на 1,19 відсоткових пункти, у тому числі за 1992-1996 роки на 0,82 відсоткових пункти, за 1997-2001 роки на 0,18 відсоткових пункти, за 2002-2006 роки – на 0,30 відсоткових пункти, за 2007-2011 роки – на 2,32 відсоткових пункти, за 2012-2017 роки – на 0,89 відсоткових пункти; частки видатків місцевих бюджетів у ВВП відповідно за 1992-2017 роки на 3,62 відсоткових пункти, у

тому числі за 1992-1996 роки на 1,81 відсоткових пункти, за 1997-2001 роки на 2,02 відсоткових пункти, за 2002-2006 роки – на 0,48 відсоткових пункти, за 2007-2011 роки – на 12,34 відсоткових пункти, за 2012-2017 роки – зростає на 4,19 відсоткових пункти.

Важливо відмітити, що за 1993-1999 роки середній тем зростання видаткової частини місцевих бюджетів у валовому внутрішньому продукті вищий від видаткової частини державного бюджету, зокрема відповідний показник місцевих бюджетів за відповідний період склав 97,64 % тоді як державного бюджету 94,35 %. За 2000-2017 роки відповідний показник місцевих бюджетів склав 101,08 % тоді як державного бюджету 103,16 %.

Динаміка структури видатків зведеного бюджету в 1992-2017 роках показує, що найбільша частка видатків припадає на фінансування соціально-культурної сфери. Частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення в загальній структурі в середньому за 2002-2017 роки склала 24,60 %, у тому числі відповідний показник за 2002-2006 роки - 21,78 %, за 2007-2011 роки – 24,65 %, за 2012-2017 роки – 27,35 %; відповідний показник видатків на освіту за 2002-2017 роки склав 19,38 %, у тому числі відповідний показник за 2002-2006 роки - 19,24 %, за 2007-2011 роки – 20,42 %, за 2012-2017 роки – 18,49 %; відповідний показник видатків на охорону здоров'я за 2002-2017 роки склав 11,41 %, у тому числі відповідний показник за 2002-2006 роки - 11,86 %, за 2007-2011 роки – 11,54 %, за 2012-2017 роки – 10,83 %.

Протягом 2001-2013 років відмічається підвищення середнього рівня видатків місцевих бюджетів на душу населення. Зокрема у 2013 році у порівняні до 2001 року відповідний показник зріс у 10,4 рази. Середній темп росту за 2002-2013 роки становить 122,3 %, у тому числі за 2002-2005 роки середній темп росту становить 124,8 %, за 2006-2009 роки 126,7 %, за 2010-2013 роки 115,2 %. З метою забезпечення єдиного підходу до всіх учасників бюджетного процесу з точки зору виконання бюджету застосовується економічна класифікація видатків бюджету, яка призначена для чіткого

розмежування видатків бюджетних установ та одержувачів бюджетних коштів за економічними ознаками з детальним розподілом коштів за їх предметними ознаками.

Частка капітальних видатків зведеного бюджету у загальному обсязі в середньому за 2002-2017 роки складає 10,71 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 14,80 %, за 2007-2011 роки – 10,86 %, за 2012-2017 роки – 7,18 %. При збільшенні частки поточних видатків зведеного бюджету у ВВП на один відсотковий пункт за період 2002-2017 роки реальний ВВП зменшується на 1,17 відсоткових пункти тоді як при збільшенні відповідного показника капітальних видатків реальний ВВП зростає на 1,26 відсоткових пункти.

Разом з тим, незважаючи на щорічне зростання видатків державного бюджету, їх результативність знижується. Ефективне управління бюджетними ресурсами ускладнюється ситуацією яка склалася в країні в зв’язку з нестабільністю макроекономічного середовища та складною ситуацію у південно-східному регіоні країни, зокрема руйнування об’єктів промисловості та транспортної інфраструктури.

РОЗДІЛ 3.
ПРІОРІТЕТИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

3.1. Основні шляхи реформування бюджетної системи України

Основними чинниками макроекономічної стабільності та поступового економічного зростання є досягнення помірних темпів інфляції, стабільної монетарної, бюджетної і боргової політики, бюджетної дисципліни. Необхідними діями стосовно стабілізації дефіциту бюджету та державного боргу є застосування фінансових обмежень; удосконалення законодавства про державні закупівлі та державну допомогу підприємствам відповідно до стандартів Європейського Союзу і Світової організації торгівлі; оптимізація кількості державних цільових і бюджетних програм; посилення фінансового контролю за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів; розробка та прийняття відповідної законодавчої бази щодо управління державним боргом із визначенням основних принципів, механізмів та інструментів державних запозичень. З врахуванням вітчизняного досвіду попередніх років та світового досвіду провідне місце повинно займати удосконалення бюджетного процесу. Задля поступового зменшення податково-бюджетного навантаження на економіку є важливим проведення реформування системи державного управління.

Реалізація соціально-економічної політики передбачає досягнення більш високої якості бюджетних послуг, удосконалення структури видатків бюджетів усіх рівнів, ефективне використання бюджетних коштів на підставі науково-обґрунтованих методів бюджетного планування. Важливим є забезпечення подальшого розвитку методологічних засад середньострокового бюджетного прогнозування та програмно-цільового методу планування видатків бюджету, посилення взаємозв'язку річного і перспективного бюджетного планування, застосування сучасних форм і методів управління бюджетними коштами, державним та місцевим боргом,

зміцнення фінансової основи місцевих бюджетів, удосконалення системи державного внутрішнього фінансового контролю та посилення відповідальності учасників бюджетного процесу; посилення стимулюючої функції податкової системи та приведення її у відповідність з пріоритетами державної політики соціально-економічного розвитку. Заходи щодо прискореного запровадження середньострокового планування, комплексного використання програмно-цільового методу для бюджетів усіх рівнів; приведення внутрішнього аудиту до стандартів Європейського Союзу; запровадження інтегрованої комплексної системи управління державними фінансами, поліпшення відповідних інформаційних систем; посилення ролі Міністерства фінансів щодо контролю за органами, що займаються доходами і видатками; запровадження ефективного моніторингу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору; здійснення інвентаризації об'єктів державної власності нададуть можливість значно поліпшити якість управління державними фінансами. Важливим також є зміцнення інституційних механізмів управління державними фінансами, у тому числі контролю за проведенням реформування галузей економіки.

Вагомою складовою зростання валового внутрішнього продукту має стати підвищення внутрішнього попиту, що відбуватиметься за рахунок збереження мінімальної заробітної плати на рівні, не нижчому за прожитковий мінімум, зростання заробітної плати темпами, які відповідатимуть реальним можливостям економіки, підвищення продуктивності праці. Підвищенню продуктивності праці, якості робочої сили сприятимуть здійснення заходів, спрямованих на поліпшення рівня освітніх та медичних послуг, розвиток фізичної культури, спорту, поліпшення екологічного стану довкілля. Проведення активної політики зайнятості населення за рахунок створення нових робочих місць дасть змогу в умовах реформування економіки стримувати зростання безробіття і утримувати його на економічно обґрунтованому рівні. З метою наближення якості життя громадян до європейських стандартів передбачається

проведення подальшого реформування системи соціального та пенсійного страхування, удосконалення недержавного пенсійного забезпечення [29-30].

Послідовними системними кроками, які здійснювались протягом останніх років досягнуто значного прогресу у становленні вітчизняної системи управління державними фінансами, забезпеченні дієвості формування бюджету, загальному зміцненні управління державними видатками, створенні відповідної законодавчої бази для управління бюджетним процесом; формування державного бюджету на відповідний рік відбувалося згідно основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період.

Оптимальне витрачання бюджетних коштів передбачено забезпечувати шляхом: проведення інвентаризації та визначення головними розпорядниками бюджетних коштів пріоритетних державних цільових програм у відповідних галузях з метою концентрації ресурсів бюджету на здійснення першочергових антикризових заходів; упорядкування структури головних розпорядників бюджетних коштів та оптимізація кількості бюджетних програм, зокрема шляхом поступової концентрації видатків, закріплених за розпорядниками, які є провідними у відповідній галузі; поступовий перехід до розподілу коштів за принципом оплати наданих послуг, виконаних робіт, а не за принципом утримання бюджетної установи; сприяння зростанню залучень коштів міжнародних фінансових організацій для реалізації цільових інвестиційних проектів; сприяння створенню правових, організаційних та фінансових умов для здійснення заходів з підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу; посилення державного контролю за пріоритетним спрямуванням державних інвестиційних ресурсів на реалізацію соціальних та інфраструктурних проектів у регіонах та недопущення неефективного використання бюджетних коштів; сприяння створенню організаційних та фінансових умов для реалізації проектів транскордонного співробітництва.

Завдання щодо забезпечення досягнутого рівня державних соціальних стандартів заплановано здійснити шляхом застосування індексації грошових доходів населення відповідно до вимог Закону України "Про індексацію грошових доходів населення"; узгодженості між збільшенням розміру мінімальної заробітної плати та посадового окладу працівника першого тарифного розряду Єдиної тарифної сітки відповідно до індексу інфляції та підвищення продуктивності праці; визначення рівня забезпечення прожиткового мінімуму з урахуванням реального зростання валового внутрішнього продукту та фінансових можливостей державного бюджету і Пенсійного фонду; посилення адресності надання пільг, житлових субсидій, а також надання пільг, компенсацій і державних допомог лише малозабезпеченим верствам населення; запровадження участі безробітних, що отримують допомогу по безробіттю, в громадських роботах; забезпечення розвитку державної системи професійної орієнтації населення відповідно до пріоритетів соціально-економічної політики.

Формування прогнозованої, раціональної податкової та митної політики, що сприятиме економічному зростанню, створенню єдиного правового поля діяльності суб'єкта господарювання передбачено шляхом: недопущення підвищення податкового навантаження на платників податків, що дасть змогу запобігти зростанню цін на товари і послуги для споживача; внесення змін до законів з питань оподаткування з метою залучення до бюджетів усіх рівнів додаткових фінансових ресурсів, які будуть використані для фінансування інфраструктурних проектів у галузі будівництва; поступове зниження навантаження на фонд оплати праці в результаті реформування системи сплати внесків до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування; розширення бази оподаткування шляхом упорядкування системи діючих податкових пільг, що надаються за галузевою та професійною ознаками, і вирівнювання податкового навантаження за видами економічної діяльності; удосконалення системи оподаткування акцизами з метою зниження рівня доступності та споживання товарів, що

негативно впливають на здоров'я громадян і довкілля; забезпечення адаптації законодавства України з питань митного оподаткування до законодавства Європейського Союзу, зокрема недопущення надання тарифних пільг та преференцій за галузевим принципом; приведення митного законодавства у відповідність з Міжнародною конвенцією про спрощення і гармонізацію митних процедур; збереження на рівні попереднього року нормативу відрахувань частини чистого прибутку державних підприємств та їх об'єднань, що сплачується до державного бюджету, та дивідендів, нарахованих на акції господарських товариств, у статутному фонді яких є корпоративні права держави.

Для реалізації бюджетної політики передбачено здійснення структурних реформ в усіх галузях економіки з метою забезпечення позитивної динаміки економічного зростання, на виконання вказаного визначено низку завдань та шляхи їх виконання [29]. До основних завдань віднесено: вжиття дієвих заходів до переходу на більш ефективну економічну модель функціонування галузей бюджетної сфери в умовах фінансово-економічної кризи; запобігання виникненню можливої збитковості вітчизняних виробників унаслідок фінансової кризи, забезпечення їх конкурентоспроможності та розвитку внутрішнього ринку.

Розроблено шляхи виконання завдань по переходу до зазначеної економічної моделі функціонування галузей бюджетної сфери, які включають необхідність внесення змін до законодавчих актів України, удосконалення нормативно-методологічної бази у освітянській, науковій, медичній галузях, соціальній сфері тощо. У галузі освіти, зокрема, виникла необхідність удосконалення механізму формування державного замовлення на підготовку кадрів вищими та професійно-технічними навчальними закладами відповідно до потреб економіки та ринку праці; внесення змін до законодавчих актів в частині надання навчальним закладам права на коригування розміру плати за навчання або за надання додаткових освітніх послуг протягом строку навчання із застосуванням коефіцієнта інфляції за

попередній рік, але не частіше одного разу на рік; зміни законодавства в частині удосконалення системи виплати стипендій з урахуванням матеріального стану та особливих досягнень у навчанні; затвердження методики розрахунку видатків, пов'язаних з підготовкою фахівців, науково-педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах, у розрахунку на одного студента; акцентовано увагу на оптимізації мережі бюджетних установ, у тому числі навчальних та медичних закладів, закладів культури та мистецтва, закладів та установ соціального захисту населення; розширенні переліку платних послуг, які можуть надаватися науковими установами, закладами культури і мистецтв, фізичної культури і спорту, охорони здоров'я, соціального захисту населення; розробленні та затвердженні штатних нормативів і типових штатів закладів бюджетної сфери. Наголошено на необхідності реформування галузі культури, зокрема шляхом надання державної підтримки лише конкретним проектам загальнодержавного значення.

У соціально-культурній сфері поставлені завдання щодо розроблення та впровадження державних соціальних стандартів надання гарантованих державою послуг населенню; розроблення та затвердження стандартів і протоколів про надання медичної допомоги, насамперед первинної; упорядкування системи пільгового забезпечення населення медичними послугами; розроблення та запровадження механізму інтегрованого підходу до визначення потреби в соціальних послугах при здійсненні соціальних виплат за єдиною заявою [61]. У науковій галузі планується проводити поступовий перехід до фінансування науково-технічних проектів і розробок з урахуванням державних пріоритетів та переважно за результатами проведення відкритого конкурсу [80].

Пропозиції щодо реформування вітчизняної житлово-комунальної галузі з метою забезпечення беззбиткової діяльності підприємств житлово-комунального господарства та надання високоякісних послуг, передбачають, наприклад, надання бюджетної підтримки житлово-комунальній галузі на

поворотній основі з метою стимулювання впровадження підприємствами енергозберігаючих технологій; створення та функціонування об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, удосконалення інституту управителів будинків; стимулювання залучення в житлово-комунальну галузь приватних інвестицій та кредитів міжнародних фінансових організацій.

У галузі охорона здоров’я з метою визначення на законодавчому рівні понять "медична допомога" та "медична послуга" для формування переліку гарантованих державою безоплатних медичних послуг і послуг, які повинні надаватися на платній основі, та стандартів медичної допомоги передбачено внесення змін до законодавства України про охорону здоров'я; опрацювання формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів на соціальне забезпечення щодо функціонування центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів та центрів професійної реабілітації інвалідів з метою запровадження нормативу бюджетного забезпечення для обслуговування осіб з обмеженими фізичними можливостями у зазначених центрах.

У галузі культура передача профільних закладів до сфери управління Міністерства культури і туризму України; здійснення подальшої оптимізації мережі закладів, установ культури і мистецтва; перегляд заходів і відповідних програм, для здійснення і виконання яких надається державна підтримка; розроблення та затвердження штатних нормативів і типових штатів закладів культури і мистецтва; визначення кількості закладів, підприємств, організацій та установ культури, необхідних для задоволення на належному рівні потреб населення; опрацювання питання щодо формули розподілу міжбюджетних трансфертів на культуру і мистецтво, зокрема стосовно шкіл естетичного виховання, з метою запровадження нормативу бюджетного забезпечення для шкіл естетичного виховання з розрахунку на одного учня. Заплановано завершення роботи з оптимізації переліку платних послуг, які можуть надаватися науковими установами, закладами освіти,

культури і мистецтва, фізичної культури і спорту, охорони здоров'я, соціального захисту населення.

Визначено про необхідність зниження дефіциту Пенсійного фонду України і забезпечення його збалансованості шляхом скорочення обсягу пільг із сплати страхових внесків, оптимізації максимальної величини заробітної плати, доходу, з якої сплачуються страхові внески, та розміру пенсій, поетапного переходу до єдиних правил призначення пенсій.

В частині обґрунтування необхідності поділу бюджету на загальний та спеціальний фонди визначені завдання по перегляду та оптимізації переліку джерел наповнення та відповідних напрямів використання коштів спеціального фонду з метою зменшення його частки у державному бюджеті, крім власних надходжень бюджетних установ; включення до спеціального фонду надходжень, визначених законами України та нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України; проведення інвентаризації бюджетних установ із значним обсягом спеціального фонду та внесення пропозицій щодо зміни їх статусу.

3.2. Перспекивні напрями бюджетної політики

Бюджетна політика застосовується як інструмент стимулювання економічного зростання забезпечення соціального розвитку країни, регулювання іноваційно-інвестиційної діяльності, фінансової підтримки розвитку пріоритетних секторів вітчизняної економіки. Підвищення дієвості та результативності бюджетної політики є основою ефективного виконання функцій держави і важливою умовою подолання негативних тенденцій у розбудові вітчизняної економіки. Разом з тим, бюджетна політика є динамічною системою, що володіє фрактальною розмірністю. Фрактальна розмірність полягає в її формуванні і реалізації на різних рівнях бюджетної системи як підсистем що мають спільні ознаки та утворюють цілісну систему спрямовану на досягнення конкретної єдиної мети.

Відповідно до постанови Кабінету міністрів України «Про схвалення Декларації цілей та завдань бюджету на 2008 рік (Бюджетної декларації)» від 1 березня 2007 року № 316 визначено 5 ключових блоків: основні завдання економічної політики; основні завдання бюджетної політики; пріоритетні завдання податкової політики; виконання пріоритетних державних (цільових) програм у відповідних галузях; стимулювання комплексного та динамічного регіонального розвитку. До основних завдань економічної політики віднесено: забезпечення позитивної динаміки економічного зростання та розбудова потужної конкурентоспроможної економіки та енергетичної безпеки держави. До основних завдань бюджетної політики віднесено: забезпечення макроекономічної стабільності, збалансованості та стійкості бюджетної системи шляхом застосування ефективної регулюючої ролі бюджету, підвищення результативності, ефективності та прозорості використання бюджетних коштів, збільшення розміру мінімальної заробітної плати на кінець року до 90 відсотків розміру прожиткового мінімуму, запровадження головними розпорядниками бюджетних коштів середньострокового планування на основі визначених пріоритетних завдань своєї діяльності та результативних показників, які вони прагнуть досягти, підвищення відповідальності розпорядників бюджетних коштів за їх цільове використання, удосконалення системи бухгалтерського обліку в державному секторі шляхом здійснення заходів щодо розроблення національних положень бухгалтерського обліку та фінансової звітності у державному секторі, внесення змін до Бюджетного кодексу України в частині щодо застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі, удосконалення процедур розгляду, прийняття та виконання закону про Державний бюджет України, посилення контролю за дотриманням бюджетного законодавства. До пріоритетного завдання податкової політики віднесено перехід від фіскальної до стимулюючої функції податкової системи. Виконання пріоритетних державних (цільових) програм у відповідних галузях передбачено шляхом підвищення результативності

бюджетних видатків та відповідальності розпорядників бюджетних коштів за досягнення встановлених цілей. Стимулювання комплексного та динамічного регіонального розвитку передбачено шляхом забезпечення комплексного розвитку регіонів на основі поєднання державних і регіональних соціально-економічних програм.

Таким чином вперше визначено необхідність запровадження середньострокового бюджетного планування та взаємоузгодження державних і регіональних соціально-економічних програм.

Формування сприятливого макроекономічного середовища, проведення послідовної та ефективної податково-бюджетної політики, дотримання жорсткої фінансової дисципліни, формування бюджету на принципах середньострокового бюджетного планування з чіткими фіскальними та видатковими орієнтирами передбачено відповідно до Декларації цілей та завдань бюджету на 2009 рік (Бюджетна декларація). Постановою визначено 4 блоки: основні завдання бюджетної політики; пріоритетні завдання податкової політики; виконання пріоритетних державних (цільових) програм у відповідних галузях; державна політика щодо фінансового забезпечення місцевих бюджетів. Перетворення бюджетної політики на дієвий інструмент соціально-економічного розвитку держави передбачено шляхом забезпечення збалансованості та стійкості бюджетної системи, підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів, покращення матеріального становища та добробуту громадян. Пріоритетним завданням податкової політики визначено формування прогнозованої та раціональної податкової політики, що сприятиме відновленню довіри бізнесу до влади, детінізації виробничо-комерційної діяльності та економічному зростанню в державі, створенню єдиного правового поля діяльності суб'єкта господарювання та подальшому інтегруванню України до світової спільноти. Обґрунтовано необхідність розроблення та затвердження Стратегії реформування податкової системи України, поступове зниження рівня податкового навантаження, розширення бази оподаткування та забезпечення більш справедливого розподілу

податкового навантаження, удосконалення системи адміністрування податків, формування бюджету з урахуванням адаптації елементів податкового законодавства України до норм законодавства Європейського Союзу та захист економічних інтересів держави. Виконання пріоритетних державних (цільових) програм у відповідних галузях передбачено шляхом підвищення відповідальності розпорядників бюджетних коштів за досягнення встановлених цілей. Основною цілю державної політики щодо фінансового забезпечення місцевих бюджетів визначено стимулювання комплексного і динамічного регіонального розвитку, посилення ролі органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади.

У липні 2010 року прийнято нову редакцію бюджетного кодексу відповідно до якої упорядковано структурні складові ланок бюджетної системи, вдосконалено механізм управління бюджетними коштами в частині регламентації використання коштів загального та спеціального фонду бюджету, розвитку програмно-цільового методу, збільшено ресурс місцевих бюджетів, створено умови для зміцнення бюджету розвитку шляхом розширення переліку джерел його формування, тощо. Відповідно до нової редакції бюджетного кодексу передбачено обов’язковість застосування програмно-цільового методу на державному й місцевому рівнях за рішенням відповідної місцевої ради із проведенням оцінки ефективності бюджетних програм; передбачено складання головними розпорядниками бюджетних коштів плану діяльності на наступні за плановим два бюджетних періоди; застосування програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету; формування програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету з урахуванням типової програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету.

Таким чином, основне завдання зазначеного напряму реформ полягає в переході від управління ресурсами бюджету до управління результатами за рахунок розширення повноважень і підвищення відповідальності учасників

бюджетного процесу в умовах обґрунтованих, чітких планів на середньострокову перспективу.

Реалізація антикризової державної політики з метою створення умов для подальшої стабілізації економіки, проведення ефективної податково-бюджетної політики, розроблення збалансованого бюджету спрямованого на подолання кризових явищ передбачено відповідно до Декларації цілей та завдань бюджету на 2010 рік (Бюджетна декларація). Відповідно до Декларації визначено три блоки: основні завдання бюджетної політики в умовах виходу України з фінансово-економічної кризи; проведення рішучих структурних реформ для реалізації бюджетної політики; державна політика щодо фінансового забезпечення місцевих бюджетів. До основних завдань бюджетної політики віднесено: забезпечення збалансованості бюджету, сформованого на основі реалістичного макроекономічного прогнозу та спрямованого на подолання кризових явищ шляхом забезпечення реальної збалансованості та стійкості бюджетної системи в умовах фінансово-економічної кризи, забезпечення оптимальності витрачання бюджетних коштів, забезпечення досягнутого рівня державних соціальних стандартів. Проведення рішучих структурних реформ для реалізації бюджетної політики передбачено шляхом проведення конструктивних та дієвих реформ в усіх галузях економіки, забезпечення позитивної динаміки економічного зростання. Основною цілю державної політики щодо фінансового забезпечення місцевих бюджетів як і в попередньому році визначено посилення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади.

Створення умов для рішучого подолання наслідків фінансово-економічної кризи, проведення ефективної податково-бюджетної політики, переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки, підвищення рівня зайнятості населення, збільшення розміру заробітної плати, сприяння ціновій та валютно-курсовій стабільності передбачено відповідно до Декларації цілей та завдань бюджету на 2011 рік (Бюджетної декларації)».

Визначено, що проект Державного бюджету України повинен формуватися на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку держави з урахуванням зміни податкової бази шляхом ліквідації адміністративних перешкод розвитку бізнесу та з одночасним залученням ресурсів і відповідати таким цілям: створення сприятливих умов для розвитку виробництва, стимулювання сталої економічної і соціальної розбудови держави; реалізація виваженої боргової політики; надання послуг для задоволення суспільних потреб виходячи з принципу забезпечення їх надання з урахуванням реальних державних ресурсів; поступове підвищення соціальних стандартів; проведення реформування міжбюджетних відносин з метою забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку регіонів; концентрація ресурсів бюджету на виконанні пріоритетних державних цільових програм, спрямованих на створення "точок зростання"; створення умов для реалізації державної політики у сфері зовнішніх відносин.

Реалізація бюджетної політики спрямована на формування сприятливого макроекономічного середовища, здійснення послідовних та ефективних заходів у податково-бюджетній сфері, забезпечення стабільності державних фінансів, високих темпів економічного зростання на основі проведення модернізації економіки держави та підвищення її конкурентоспроможності, формування за принципом середньострокового бюджетного планування з чіткими фіскальними та видатковими орієнтирами передбачено відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про Основні напрями бюджетної політики на 2012 рік» від 13 травня 2011 року № 3358-VI. Вперше визначено, не зважаючи на норми Бюджетного кодексу щодо необхідності висвітлення в напрямах бюджетної політики, орієнтовні основні прогнозні макропоказники соціально-економічного розвитку країни. Відповідно до Постанови визначено чотири блоки: основні завдання бюджетної політики; пріоритетні завдання податкової політики; національні проекти та державні цільові програми, які передбачається реалізувати в рамках пріоритетних напрямів; інші питання, вирішення яких необхідне для

складання проекту закону про Державний бюджет України на плановий бюджетний період.

Забезпечення сталого розвитку національної економіки, підвищення стандартів життя і рівня добробуту громадян, сприяння збалансованому розвитку конкурентоспроможної економіки, забезпечення фінансової стабільності держави та здійснення заходів із зменшення рівня "доларизації" економіки, підвищення ефективності виконання програм імпортозаміщення, розвиток виробництва вітчизняних товарів, ефективний захист внутрішнього ринку та підтримку експорту, модернізацію інфраструктури та базових секторів економіки, забезпечення екологічної безпеки, оптимізацію соціального захисту населення в результаті підвищення його рівня та адресності визначено відповідно до постанови Верховної ради України «Про Основні напрями бюджетної політики на 2013 рік» від 22 травня 2012 року № 4824-VI. Обґрунтовано, що пріоритетами національної економічної політики є надання державної підтримки підприємствам, що реалізують інноваційні проекти або використовують у своїй діяльності інноваційні технології, а також збільшення обсягів виробництва базових галузей економіки (зокрема, сільського господарства, вугільної промисловості, машинобудування і виробництва мінеральних добрив).

Підтримка основних секторів економіки, активізація процесів модернізації національного виробництва, продовження здійснення комплексу заходів, спрямованих на поліпшення інвестиційного клімату в Україні, стимулювання експорту, зменшення рівня безробіття та підвищення рівня добробуту громадян визначено відповідно до проекту постанови Про Основні напрями бюджетної політики на 2014 рік. Забезпечення економічного відновлення, закладення основ кардинальної реструктуризації економіки у напрямі інноваційної моделі шляхом створення привабливого інвестиційного клімату, належних умов розвитку малого і середнього підприємництва, стимулювання національного бізнесу у створенні конкурентних товарів і послуг та їх виведення на міжнародні ринки,

здійснення послідовної державної гуманітарної політики визначено відповідно до проекту Постанови Верховної Ради України «Основні напрями бюджетної політики на 2015 рік». Забезпечення економічного відновлення, подолання бідності, сталий розвиток суспільства, пріоритетного спрямування бюджетних коштів на розвиток озброєння та військової техніки, розроблення та впровадження їх нових зразків, проведення структурних реформ в основних галузях економіки і сферах діяльності, встановлення сприятливих умов для ведення бізнесу, здобуття енергонезалежності, розвиток освіти і науки передбачено відповідно до проекту Постанови Верховної Ради України «Про основні напрями бюджетної політики на 2016 рік».

Забезпечення збалансованості та стійкості бюджетної системи шляхом: встановлення граничного обсягу дефіциту державного бюджету на рівні 3 відсотки валового внутрішнього продукту; збереження з урахуванням податкового законодавства частки перерозподілу валового внутрішнього продукту через зведений бюджет на рівні не вищому, ніж 33,1 %; підвищення прожиткового мінімуму та рівня його забезпечення темпами, що не менш як на 2 відсоткових пункти перевищують показник прогнозного індексу споживчих цін; встановлення мінімальної заробітної плати у розмірі, не нижчому від розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб визначено відповідно до проекту Постанови Верховної Ради України «Про основні напрями бюджетної політики на 2017 рік».

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Трансформаційні процеси в вітчизняній економіці активізують необхідність дослідження питань ролі бюджетної системи у системі фінансового регулювання економіки. Складність визначення обґрунтованої частки перерозподілу фінансових ресурсів за допомогою бюджетної політики обумовлена кількісною обмеженістю об'єкта розподілу та внутрішньою суперечливістю економічних інтересів економічних суб'єктів. Особливо актуальне дане питання в країнах з трансформаційною економікою в зв’язку з недостатнім рівнем зростання валового внутрішнього продукту. При цьому важливим є вирішення двох основних та суперечливих завдань: збільшення дохідної бази бюджету з метою задоволення потреб суспільства та створення умов для зростання накопичень суб'єктів господарювання шляхом стимулювання їх матеріальної зацікавленості в збільшенні доходів.

В сучасних умовах, формування та реалізація бюджетної політики здійснюється під впливом євроінтеграційних процесів, що підвищує вимоги до системи фінансового регулювання та активізує необхідність систематичних регулюючих дій фінансово-бюджетних інститутів. Вагомим завданням є трансформація бюджетної політики в активну, яка забезпечуватиме усунення соціальних дисбалансів, активізацію економічного розвитку та передбачає збалансований перерозподіл суспільних благ. Така бюджетна політика сприятиме перетворенню бюджетної системи у напрямі забезпечення економічного зростання та стабілізації рівня життя громадян, становлення збалансованої соціально-класової структури з чисельним середнім класом, формування ефективної системи соціального захисту та соціального забезпечення.

Інструменти бюджетної системи мають розглядатися як засоби формування інституціонального середовища бюджетного простору, що сприятиме удосконаленню бюджетного законодавства. Разом з цим, досягнення дієвого суспільного розвитку можливе шляхом взаємоузгодження бюджетної політики з пріоритетними напрямами соціально-економічного

розвитку країни, формування адаптивної інституційної архітектоніки бюджетної системи.

Доцільно відмітити, що бюджетна політика щодо формування доходів бюджету спрямована на створення стійкої фінансової бази для виконання органами державної влади та органами місцевого самоврядування своїх завдань. Разом з тим доходи бюджету виступають одним з найважливіших методів державного регулювання соціально-економічних процесів через встановлення фінансових взаємовідносин із суб'єктами господарювання, які б стимулювали економічний розвиток. Витрати бюджету є частиною бюджетних відносин, пов'язаних з розподілом і використанням фондів грошових коштів, що знаходяться в розпорядженні органів державної влади та місцевого самоврядування. Основне призначення витрат - забезпечити виконання органами державної влади та місцевого самоврядування покладених на них функцій і завдань. Разом з тим витрати бюджету можуть здійснювати активний вплив на суспільне відтворення. Таким чином, бюджетні витрати виступають фактором, який впливає на сукупний попит та пропозицію. Стимулювання сукупної пропозиції здійснюється через бюджетне субсидування і бюджетне кредитування суб'єктів господарювання, через розміщення державних замовлень на товари, роботи і послуги для державних потреб. При цьому бюджетна політика, спрямована на стимулювання сукупної пропозиції створює передумови для подальшого збільшення бюджетних витрат. Вплив витрат бюджету на сукупний попит забезпечується за допомогою прямих бюджетних інвестицій, соціальних виплат, фінансування виробництва суспільних благ. Тим самим рівень бюджетних витрат свідчить про ступінь участі держави в економічній діяльності суспільства та в забезпеченні загальноекономічної рівноваги.

Згідно з Кейнсіанською школою бюджетна політика може мати значний вплив на сукупний попит та обсяг виробництва в складних економічних умовах, її спрямованість на проведення всебічної модернізації вітчизняної економіки забезпечує поліпшення інвестиційного клімату. Проте важливим

завданням є чітке обґрунтування ролі органів державної влади для забезпечення ефективності здійснення даних заходів.

До основних чинників що зумовлюють вагому роль бюджетної системи належать: невід'ємність функції бюджетного регулювання в системі державного регулювання; необхідність перерозподілу суспільних благ з метою забезпечення парето-ефективності. Важливою умовою забезпечення ефективного та результативного використання бюджетних ресурсів є створення стабільної системи їх розподілу й перерозподілу.

Основними факторами, які впливають на рівень концентрації в розпорядженні органів державної влади та місцевого самоврядування бюджетних ресурсів є рівень розвитку економіки; мета і завдання бюджетної політики, які визначають пріоритетні напрями розподілу бюджетних ресурсів; історичні та національні традиції. Поєднання даних факторів визначає певний обсяг бюджетних коштів, що формуються в розпорядженні органів державної влади та місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анисимов С. А. Бюджетная политика как источник экономического роста // Финансы. – 2005. – № 1. – С. 16–18.

2. Базилевич В. Д. Державні фінанси / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик. – К. : Атіка, 2004. – 368 с.

3. Богма О. С. Розвиток інституціональної складової державного регулювання забезпечення бюджетної безпеки України : монографія ; Класич. приват. ун-т. - Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2017. 367 с.

4. Бондарук Т. Г. Бюджетний менеджмент : Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. Київ : Август Трейд, 2016. 891 с.

5. Буковинський С. А. Концептуальні підходи до формування перспективного бюджетного плану / С. А. Буковинський // Фінанси України. – 2006. – № 3. – С. 21–28.

6. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України : У 6 т. / редкол. : М.Я. Азаров (голова) та ін. – К. : НДФІ, 2004 – Т. 4: Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, О.І. Амоша (кер. авт. кол.) та ін. – 2004. – 368 с.; Державний фінансовий контроль виконання бюджетних програм / І.Б. Стефанюк, Н.І. Рубан та ін. – К. : НДФІ, 2004. – 320 с.

7. Бюджетна політика: прагматичні підходи до стратегічних рішень : Аврамченко К. В. та ін.; Ін-т суспіл.-екон. дослідж. Київ: СТ-ДРУК, 2016. 110 с.

8. Бюджетна система України та Євросоюзу / С. О. Булгакова, О. І. Барановський, Г. В. Кучер та ін. / за загальною редакцією А. А. Мазаракі - К. КНТЕУ, 2010. – 396 с.

9. Бюджетна система : уклад.: Андрейків Т. Я., Оліярник В. В. Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2016. 287 с.

10. Бюджетна система [І. І. Кичко та ін.] ; Чернігів. нац. технол. ун-т. - 2-ге вид., перероб. і допов. Чернігів ; Ніжин : Лук'яненко В. В. : Орхідея, 2016. 256 с.

11. Бюджетна система: / Опарін В. М., Малько В. І., Кондратюк С. Я., Коломієць Г. Б. – К. : КНЕУ, 2002. – 336 с.

12. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI // Урядовий кур'єр. – 17 серпня 2010. – № 151.

13. Бюджетні установи: бухгалтерський облік, національні стандарти, оподаткування та звітність : Лемішовський В. І. та ін. ; Нац. ун-т "Львів. політехніка", Ін-т економіки і менеджменту, Аудит. фірма "Зах. аудит. група". Львів : Растр-7, 2016. 1023 с.

14. Василик Д.О. Теоретичні основи побудови бюджетного механізму / Д. О. Василик // Фінанси України. – 2000. – № 11. – С. 138 – 140.

15. Василик О. Д. Бюджетна система України / О. Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 542 с.

16. Василик О. Д. Теорія фінансів / Василик О. Д. – К. : НІОС, 2000. – 416 с.

17. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 608 с.

18. Возняк Г.В. Бюджетна політика розвитку регіонів України: сучасна парадигма та орієнтири подальших реформ : монографія ; НАН України, ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долішнього НАН України". Львів : ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долішнього НАН України", 2016. 519 с.

19. Гриценко А. А. Інституційна архітектоніка бюджетно-монетарного простору / А. А. Гриценко // Наукові праці НДФІ. – 2004. – № 6 (29). – С. 67–75.

20. Державне бюджетування в Україні: сутність та основні детермінанти : монографія / З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. З. С. Варналія ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Знання України, 2016. 395 с.

21. Державні фінанси: теорія і практика перехідного періоду в Центральній Європі: пер. з англ. /За ред. Ю. Немеца. – К.: Основи, 1998. – 542 с.

22. Деркач М. Н. Бюджет і бюджетний процес в Україні / М. Н. Деркач, Л. П. Гордеєва. – Дніпропетровськ : ПОРОГИ, 1995. – 256 с.

23. Дзюблюк О. В. Неконвенційні заходи монетарної політики: досвід федеральної резервної системи США. Журнал європейської економіки. 2017. Т. 16, № 3. С. 357–381

24. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / [В. М. Геєць, В. П. Александрова, Т. І. Артьомова та ін.]; за ред.акад. НАН України В.М.Гейця. – К.: Фенікс, 2003. – 1008 с. (НАН України; Інститут економічного прогнозування).

25. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр "Академія", 2000. – 864 с.

26. Євроінтеграційний розвиток фінансової системи України / За ред. І. Я. Чугунова. – К. : Акад. фін. упр., 2009. – 471 с.

27. Запатріна І. В. Бюджетна політика стимулювання економічного зростання та механізми її реалізації / І. В. Запатріна, Т. Б. Лебеда // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 44–52.

28. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання / І. В. Запатріна. – К. : Ін-т соц.-екон. страт., 2007. – 538 с.

29. Запатріна І. В. Програмно-цільовий метод бюджетування у контексті стратегічного та середньострокового планування / І. В. Запатріна, Т. Б. Лебеда // Фінанси України. – 2006. – № 10. – С.18–31.

30. Засади формування бюджетної політики держави: моногр. / [М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, І.О. Плужников та ін.]; за наук. ред. М.М. Єрмошенка. – К.: НАУ, 2003. – 284 с.

31. Зінченко М. А. Фінансові потоки місцевих бюджетів України: теорія та практика управління: монографія ; Одес. нац. екон. ун-т. - Одеса : Кримполіграфпапір, 2016. 258 с.

32. Институциональная архитектоника и динамика экономических преобразований / Под. ред. А.А.Гриценка. –Х.:Форт, 2008.– 928 с.

33. Исаков А. Г. Критерии оценки целевых программ на уровне субъекта Федерации // Финансы. – 2010. – № 1. – С. 11–14.

34. Истомина Н. А. О практике составления первых сводных общегосударственных финансовых документов // Финансы. – 2010. – № 4. – С. 59–61.

35. Итоги и задачи бюджетной политики // Финансы. – 2009. – № 5. – С. 3–9.

36. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації: Сіденко В. Р., Скрипниченко В. Р., Пономаренко В. С., Чугунов І. Я. та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. Київ: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.

37. Карлін М. І. Фінанси зарубіжних країн / М. І. Карлін. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.

38. Кириленко О. Актуальні проблеми реформування бюджетної системи України / О. Кириленко // Світ фінансів. – 2006. – Вип. 4 (9). – С. 7–16.

39. Ковалева Т. М. Бюджет и бюджетная политика в Российской Федерации / Т. М. Ковалева. – М. : КноРус, 2006. – 208 с.

40. Коляда Т. А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика : монографія ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2016. 395 с.

41. Крилов Г. З. О программном бюджете во Франции // Финансы. – 2010. – № 8. – С. 68–71.

42. Кудрин А. Л. Бюджет–2010: выполнение социальных обязательств, поддержка экономики // Финансы. – 2009. – № 12. – С. 3–8.

43. Кульчинський М. І. Формування та виконання бюджетів за програмно-цільовим методом / М. І. Кульчинський, З. В. Перун // Фінанси України. – 2005. – № 2. – С. 78–84.

44. Лавров А. М. Среднесрочное бюджетирование, ориентированное на результаты: международный опыт и российские перспективы / А. М. Лавров // Финансы. – 2004. – № 3. – С. 9–14.

45. Левина В. В. Формирование бюджетной политики в отношении поселений // Финансы. – 2009. – № 1. – С. 9–13.

46. Лисяк Л. В. Бюджетна політика держави в умовах фінансової глобалізації / Л. В. Лисяк // Вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 1 (24). – С.15–20.

47. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: [моногр.] / Л. В. Лисяк– К.: ДННУ АФУ, 2009. – 600 с.

48. Лисяк Л. В. Бюджетна політика: теоретичні аспекти / Л. В. Лисяк // Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України (економіка, право). – 2007. – № 2 (37). – С. 81 – 87.

49. Лисяк Л. В. Засади визначення пріоритетів бюджетної політики держави / Л. В. Лисяк // Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету. Серія Економічні науки / За ред. В.І. Ткаченко. – Луганськ: «Елтон-2». – 2008. – № 85. – С. 99 – 106.

50. Лисяк Л. В. Концептуальні засади бюджетної політики у сфері державних видатків / Л. В. Лисяк // Формування ринкової економіки в Україні : зб. наук. праць. – Вип. 19: Фінансово-економічні проблеми розвитку економіки України. – Львів : ЛНУ, 2009. – С. 358–364.

51. Лисяк Л. В. Концептуальні засади державної політики у сфері державних видатків / Л. В. Лисяк // Формування ринкової економіки. – 2009. – Вип. 19. – С. 358–364.

52. Лисяк Л. В. Концептуальні засади стратегії бюджетної політики України / Л. В. Лисяк // Економічний вісник ун-ту : зб. наук. праць учених та асп. – Вип. 10. – Переяслав-Хмельницький : Переяслав-Хмельн. держ. педагогічн. ун-т, 2009. – С. 182–188.

53. Лисяк Л. В. Удосконалення бюджетної політики у сфері державних видатків / Л. В. Лисяк // Економічний простір: Збірник наук. праць . – 2007. – №1. – С. 67 – 77.

54. Лук'яненко І. Г. Системне моделювання показників бюджетої системи України: принципи та інструменти: [моногр.] / І. Г.Лук'яненко. – К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. – 542 с.

55. Луніна І. О. Державні видатки: тенденції і фактори зростання / І. О. Луніна // Фінанси України. – 2001. – № 4. – С. 104–110.

56. Луніна І. О. Державні фінанси України у перехідний період / Луніна І. О. – Х. : Форт, 2000. – 296 с.

57. Луніна І. О. Проблеми й перспективи розвитку системи державних фінансів в Україні / І. О. Луніна // Фінанси України. – 2010. – № 2. – С. 3–12.

58. Луніна І.О. Шляхи мінімізації впливу фінансової кризи на бюджет України / І. О. Луніна, В. В. Каліцька, О. В. Короткевич, Н. Б. Фролова // Фінанси України. – 2008. – № 12. – С. 22-32.

59. Лушин С. Бюджетная реформа / С. Лушин // Экономист. – 2005. – № 2. – С. 38–45.

60. Макогон В. Д. Бюджетна політика в умовах посилення євроінтеграційних процесів. Бізнес-Інформ. 2017. № 11. С. 323–327

61. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки. Бізнес-Інформ. 2017. № 9. С. 58–62.

62. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія соціально-економічного розвитку країни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 1(90). С.74–82.

63. Макогон В. Д. Бюджетне прогнозування як інструмент державного регулювання економічних процесів. Бізнес-Інформ. 2017. № 10. – С. 314–318.

64. Методологія управління бюджетними програмами : С. Д. Бушуєв та ін. ; за ред. С. Д. Бушуєва, С. В. Цюцюри ; Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури. Київ : КНУБА, 2016. 195 с.

65. Міжнародний досвід сереньострокового бюджетного планування: уроки для України [Текст] / Financial and econ. analysis office in the VRU (FEAO) ; [підгот. М. Стадник ; за заг. ред. В. М. Мазярчука]. [Київ] : Лопатіна О. О. [вид.], трав. 2017. 31 с.

66. Міжнародний досвід формування основних напрямів бюджетної політики [Текст] / Financial and econ. analysis office in the VRU (FEAO) ; [підгот.: Д. Серебрянська, М. Стадник ; за заг. ред. В. М. Мазярчука]. [Київ] : Лопатіна О. О. [вид.], трав. 2017. 27 с.

67. Мярковський А. І. Основні напрями бюджетної політики на сучасному етапі соціально-економічного розвитку / А. І. Мярковський // Наукові праці НДФІ. – 2006. – Вип. 2 (35). – С. 7-12.

68. Мярковський А. І., Чугунов І. Я. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни / А. І. Мярковський, І.Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2010. –№ 5. – С. 5–15.

69. Огонь Ц. Г. Програмно-цільовий метод та ефективність бюджетних програм / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2009. – № 7. – С. 20–29.

70. Онищенко С. В. Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення. Монографія. Київ : Знання України, 2017. 403 с.

71. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти) : моногр. / В. Опарін. – 2-ге вид. – К. : КНЕУ, 2006. – 240 с.

72. Опарін В.М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): [монограф.] / В. М. Опарін. – К.: КНЕУ, 2005. – 240 с.

73. Основные направления бюджетной политики на 2011 год и плановый период 2012 и 2013 годов // Финансы. – 2010. – № 8. – С. 3–6.

74. Падилья Сароса Л. Эффективный инструмент бюджетного планирования / Л. Падилья Сароса // Бюджет. – 2008. – № 9. – С. 40–44.

75. Пантелєєв В. П. Бюджетна система : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 377 с.

76. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України / Пасічник Ю. В. – К. : Знання-Прес, 2006. – 607 с.

77. Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні : моногр. / Ю. В. Пасічник. – Донецьк : ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2005. – 642 с.

78. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: / Ю. В. Пасічник. – К.: Знання-Прес, 2002. - 495с.

79. Пасічник Ю.В. Концептуальні засади соціальних фінансів як окремої галузі фінансової науки / Ю. В. Пасічник // Проблеми науки. – 2004. – № 1. – С. 16 – 21.

80. Перонко И. А. Поддержание финансово-экономической стабильности региона // Финансы. – 2009. – № 5. – С. 13–17.

81. Пилипів В. В. Бюджетне фінансування соціально-економічного розвитку регіонів України / В. В. Пилипів. – К. : НАН України. Рада по вивченню продуктивних сил України, 2007. – 228 с.

82. Піхоцький В. Ф. Ефективність бюджетної політики як інструмент соціально-економічного розвитку України / В. Ф. Піхоцький // Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 30–37.

83. Полозенко Д. В. Видатки бюджету на розвиток людського капіталу / Д. В. Полозенко // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 15–23.

84. Полозенко Д. В. Фінансова політика в умовах трансформаційної економіки України (1992-2008) / Д. В. Полозенко. – К.: НДФІ, 2008. – 392 с.

85. Попкова Н. А. О бюджетном стимулировании экономического развития // Финансы. – 2010. – № 7. – С. 53–55.

86. Попова В. Конкурентоспроможність економіки України: джерела формування та соціальні наслідки / В. Попова // Економіка України. – 2008. – № 8. – С. 4 – 13.

87. Про Державний бюджет України на 2008 рік : Закон України Верховної Ради України [Електронний ресурс].

88. Про Державний бюджет України на 2009 рік : Закон України Верховної Ради України [Електронний ресурс].

89. Про Державний бюджет України на 2011 рік : Закон України Верховної Ради України [Електронний ресурс].

90. Програмно-цільовий метод формування бюджету / Проект підтримки економічної та фіскальної реформи. – К.: УНІСЕРВ, 2002.- 131 с

91. Прокофьев С. Е., Макаров А. В. Обеспечение бюджетной транспарентности в зарубежных странах // Финансы. – 2010. – № 4. – С. 62–64.

92. Прокофьев С. Е. Особенности организации расходования бюджетных средств в Италии // Финансы. – 2009. – № 12. – С. 67–69.

93. Прокофьев С. Е. Шведский опыт исполнения бюджета и возможность его применения в России / С.Е. Прокофьев, В.В. Горбунов // Финансы. - 2004. - № 5. -С 55—57.

94. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні : наук. доп. Луніна І. О. та ін. ; за ред. д-ра екон. наук І. О. Луніної ; НАН України, ДУ "Ін-т економіки та прогнозування НАН України". Київ : [б. в.], 2016. 69 с.

95. Розинская Н. А. Становление российского бюджетного законодательства // Финансы. – 2009. – № 2. – С. 70–74.

96. Романенко О. Р. Фінанси / О. Р. Романенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 312 с.

97. Станкус Т. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів : Швейцар.-укр. проект "Підтримка децентралізації в Україні" DESPRO, Swiss resource Centre and consultancies for development Skat. Харків : Фактор, 2017. 126 с.

98. Стратегія і тактика фінансової політики держави у перехідній економіці / [За ред. д-ра екон. наук І. О. Луніної]. – К.: Інститут економічного прогнозування НАН України, 2004. – 116 с.

99. Сукач О.М. Система економічних показників визначення результативності бюджетних програм місцевого рівня // Збірник наукових праць ЧДТУ. – Випуск 22. – С.195.

100. Сулима О. Ю. Бюджет в условиях кризиса – повышать эффективность исполнения // Финансы. – 2009. – № 4. – С. 8–11.

101. Тарасюк М. В., Малярчук О. В.Сучасний стан реалізації інноваційної політики України та її фінансове забезпечення. Економіка та держава. 2017. № 1. С.19–24.

102. Тимохина Е. А. Долгосрочный бюджет России: основные вызовы // Финансы. – 2009. – № 10. – С. 75–76.

103. Титарчук І. М. Бюджетний менеджмент : Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ : Компринт, 2016. 331 с.

104. Токарєва К. О. Структура бюджету: фінансово-правовий аналіз : монографія ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 183 с.

105. Улюкаев А. В. Проблемы государственной бюджетной политики / А. В. Улюкаев. – М. : Дело, 2004. – 544 с.

106. Федосов В. А. Бюджетная политика ЕС // Финансы. – 2009. – № 7. – С. 66–68.

107. Федосов В. М. Бюджетний менеджмент / В. М. Федосов, С. Я. Кондратюк, Л. Д. Сафонова та ін. ; за заг. ре. проф. В. Федосова. – К. : КНЕУ, 2005. – 420 с.

108. Фінанси / С. І. Юрій, В. М. Федосов, Л. М. Алексеєнко та ін. – К. : Знання, 2008. – 611 с.

109. Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку / За ред. І. Я. Чугунова. – К. : ДННУ АФУ, 2009. – 848 с. – Передм., зміст парал. укр., рос., англ. – Бібліогр.: с. 836–844.

110. Формування і функціонування бюджетної системи України: [монографія] / С.О. Булгакова, Л.В. Єрмошенко та ін.; [за заг. ред. А.А. Мазаракі]. – К.: Книга, 2003. – 344 с.

111. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку / Чугунов І. Я. – К. : НІОС, 2003. – 488 с.

112. Чугунов І. Я. Перспективне прогнозування і планування бюджетних показників України на 2007–2009 роки / І. Я. Чугунов, І. Ф. Книшенко // Наукові праці НДФІ. – 2005. – № 3 (32). – С. 9–22.

113. Чугунов І. Я. Теоретико-методологічні засади перспективного прогнозування доходів місцевих бюджетів / І. Я. Чугунов, В. Д. Макогон // Наукові праці НДФІ. – 2007. – Вип. 2 (39). – С. 3–14.

114. Чугунов І. Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання / І. Я.Чугунов. – К. : НДФІ, 2005. – 259 с.

115. Чугунов І. Я. Фінансово-економічне прогнозування і планування / І. Я. Чугунов, Т. Г. Затонацька, А. В. Ставицький. – К. : ПоліграфКонсалтинг, 2007. – 312 с.

116. Чугунов І.Я. Бюджетна система в інституційному середовищі суспільства / І.Я. Чугунов, Л.В. Лисяк // Фінанси України. – 2009. – №11. – С. 3–11.

117. Чугунов І.Я. Інституційна архітектоніка бюджетної системи / І.Я. Чугунов // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 3–10.

118. Чугунов І.Я., Козарезенко Л.В. Державне фінансове регулювання розвитку людського потенціалу. Вісник КНТЕУ. 2017. № 3. С. 116–132.

119. Чугунов І.Я. Інституційні засади бюджетної стратегії // Зб. наук. пр. за матер. наук.-практ. конф. "Фінансово-бюджетна стратегія в сучасних соціально-економічних умовах". – Київ, 2009. – С. 5–10.

120. Шаститко А. Бюджетный процесс в стратегиях социально-экономического развития (постановка проблемы) / А. Шаститко, М. Овчинников // Вопросы экономики. – 2008. – № 3. – С. 134 – 141.

121. Шевчук В. О., Копич Р. І. Вплив бюджету на макроекономічні показники України / В. О. Шевчук, Р. І. Копич // Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 3–12.

122. Шевчук В.О. Державні фінанси зарубіжних країн / В. О. Шевчук // Фінанси України. – 2002. – № 2. – С. 3 – 12.

123. Шкворець Ю.Ф. Критерії та показники оцінки ефективності програмно-цільового фінансування центральних органів управління з питань науки, інноваційної діяльності й освіти. Інтернет-версія матеріалу: http://iee.org.ua/

124. Юрій С. І. Бюджетна система України / С. І. Юрій, Й. М. Бескид, А. І. Крисоватий та ін. – К. : НІОС, 2004. – 400 с.

125. Юрій С.І. Антологія бюджетного механізму: [монограф.] / Юрій С.І., Дем'янишин В.Г., Буздуган Я.М. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 250 с.

126. Януль І. Є. Застосування програмно-цільового методу формування бюджетів / І. Є. Януль // Фінанси України. – 2003. – № 8. – С. 19–21.

127. Mcgee W. R. he Philosophy of Taxation and Public Finance / W. R. Mcgee. – Springer Verlag, 2003. 394 p.

128. Muzellec R. Finances Publiques / R. Muzellec ; Sirey, Coll. Intégral Concours. 14ème éd. 2006. 714 p.

129. Tanzi V., Scmiknecht L. Public Finances and Economic Growth in European Countries. Fostering Economic Growth in Europe. Conference volume of the 31st Economics Conference of the Oestereichische Nationalbank. Vienna, 2003. P. 178–196.

130. Terrien G., Reynaud P., Reynaud Y. Finances publiques categories A et B. Edition 2009 cours, entrainement: Foucher, Coll. Concours Fonction publique, 2008. 384 p.

131. Кругман П. Р. The return of Depression Economics : пер. с англ. Москва: Эксмо, 2009. 336 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

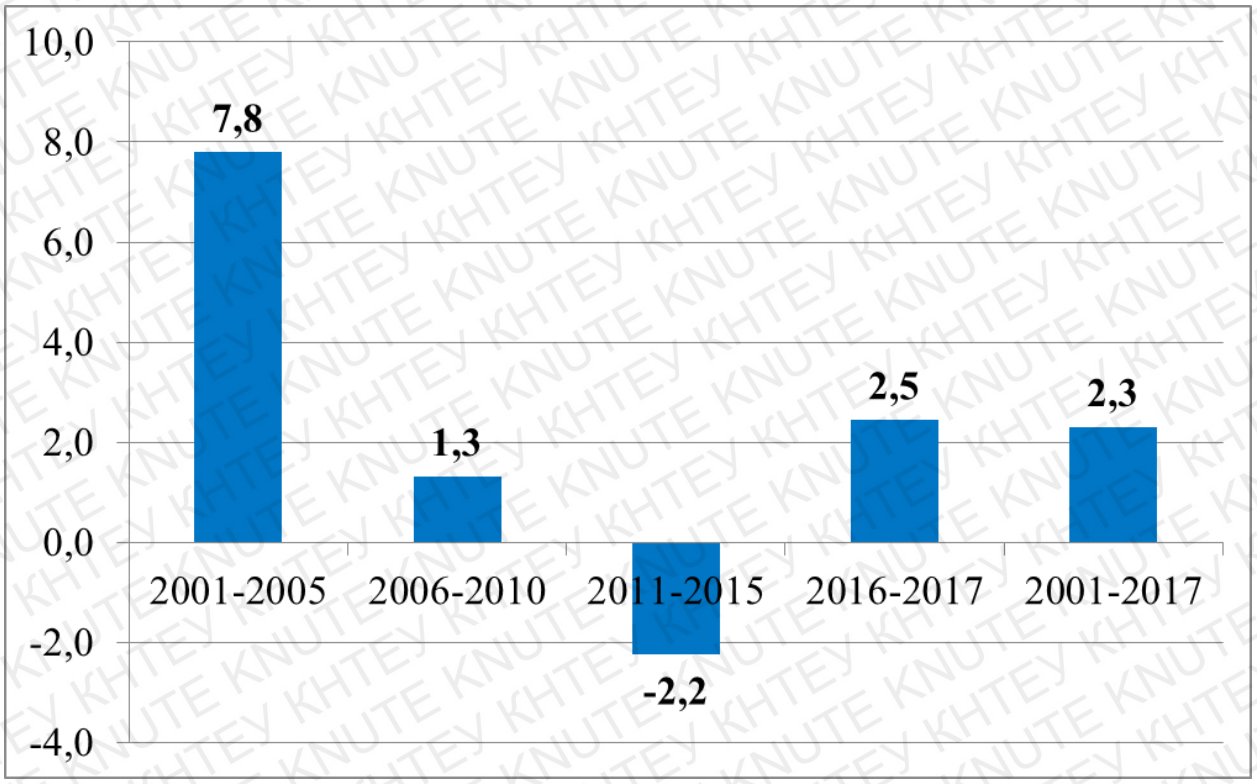

Рис. А.1. Динаміка приросту реального ВВП, %

Додаток Б

Таблиця Б.1

Динаміка доходів Зведеного бюджету України
у 2003–2017 роках, млрд. грн.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Податкові надходження	54,3	63,2	98,1	125,7	161,3	227,2	208,1	234,4	334,7	360,6	354,0	367,5	507,6	650,8	828,2
Неподаткові надходження	18,2	24,6	31,8	40,5	48,5	60,5	58,4	73,8	60	80,9	84,9	80,6	140,2	125,5	154,4
Доходи від операцій з капіталом	1,8	2,5	2,8	3,2	6,4	6,7	3,7	3,1	2,3	3,0	1,6	2,0	1,8	1,6	2,2
Офіційні трансферти від урядів зарубіжних країн та міжнародних	0,2	0,4	0,2	0,2	0,1	0,1	0,6	0,3	0,5	0,2	1,5	5,4	1,9	4,2	1,6

організацій														
Цільові фонди	0,8	0,8	1,3	2,1	3,6	3,3	2,2	2,8	1,0	0,8	0,7	0,5	0,6	0,8	30,5
Всього	**75,3**	**91,5**	**134,2**	**171,8**	**219,9**	**297,9**	**273,0**	**314,5**	**398,6**	**445,5**	**442,8**	**456,1**	**652,0**	**781,9**	**1016,9**

Додаток В

Табоиця В.1

Частка доходів Зведеного бюджету України
у ВВП, %

	2001-2005	2006-2010	2011-2015	2016-2017	2001-2017
Податкові надходження	19,78	22,78	24,94	27,54	23,09
Неподаткові надходження	7,14	6,75	5,68	5,23	6,37
Доходи від операцій з капіталом	0,55	0,57	0,14	0,07	0,38
Офіційні трансферти від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	0,09	0,03	0,12	0,12	0,09
Цільові фонди	0,32	0,35	0,05	0,53	0,27
Всього	27,88	30,49	30,93	33,47	30,20

Додаток Д

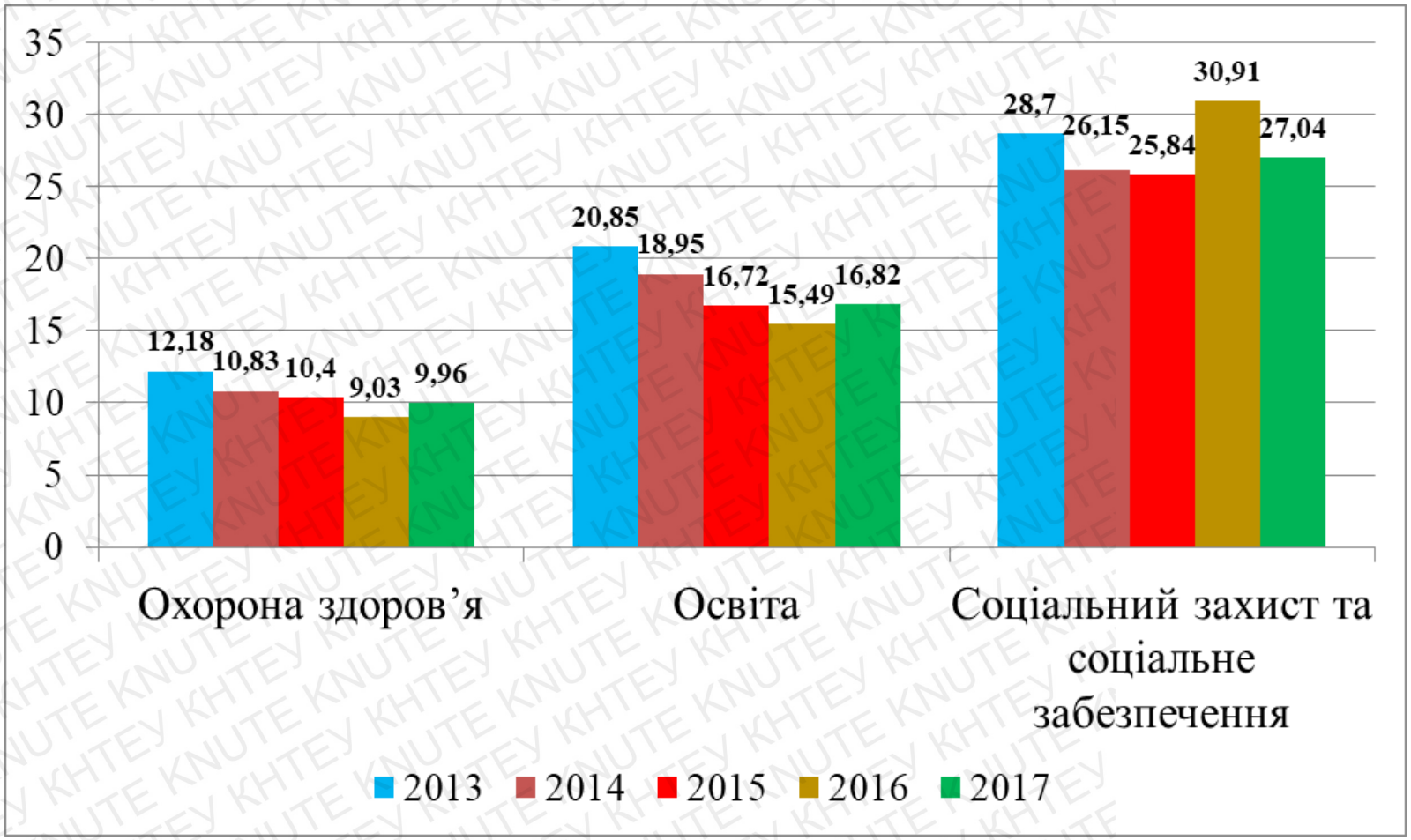

Рис. Д.1. Частка видатків Зведеного бюджету України
у загальному обсязі за 2013–2017 роки, %

Додаток Е

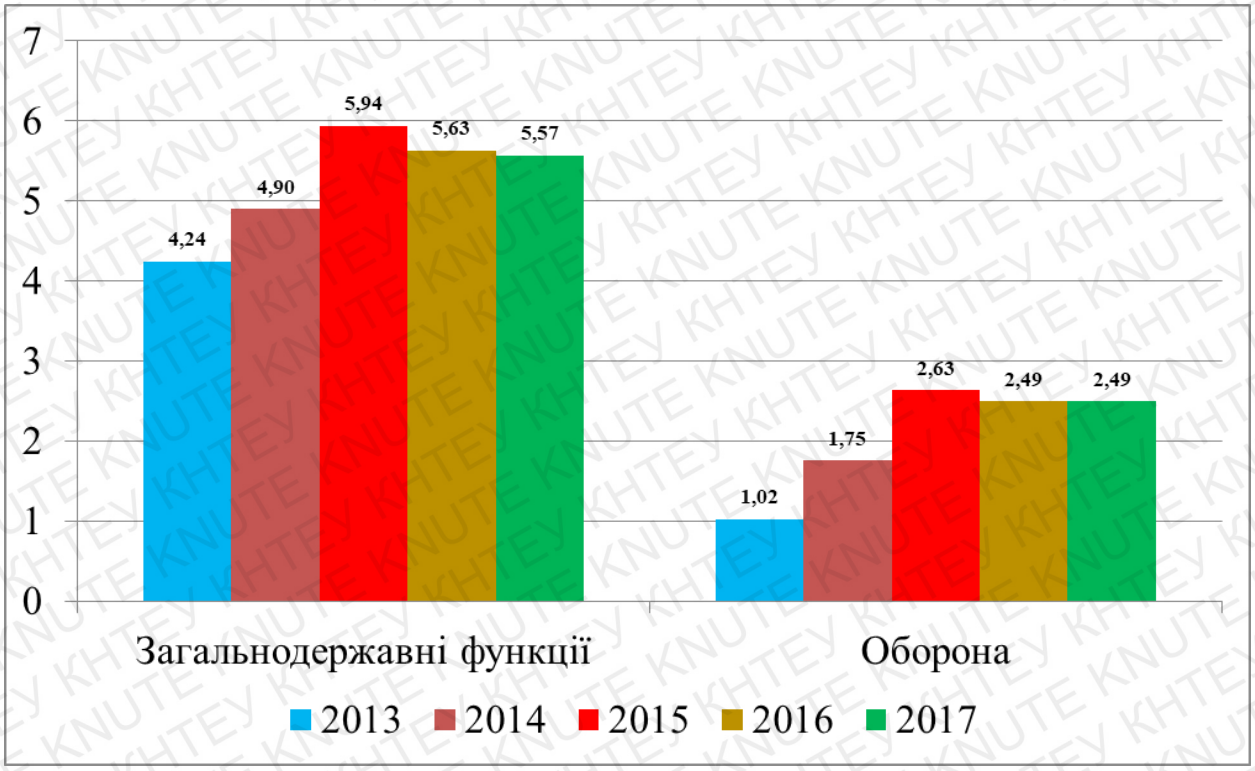

Рис. Е.1. Частка видатків Зведеного бюджету України
у ВВП за 2013–2017 роках, %

Додаток Ж
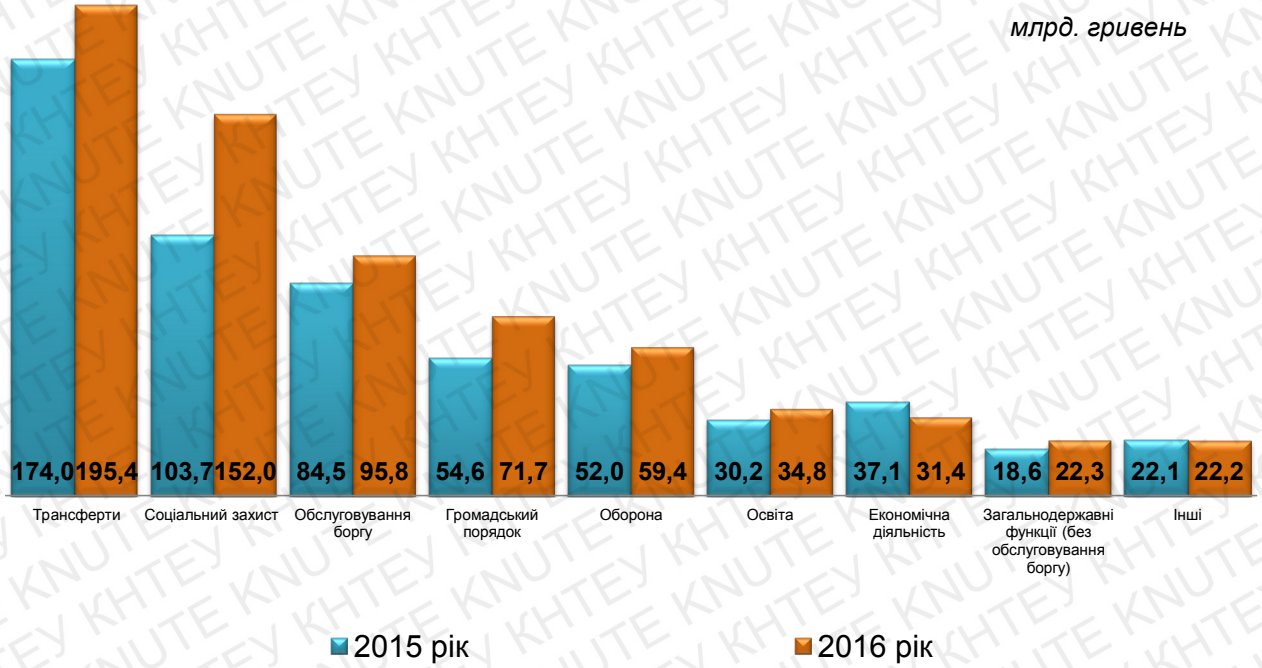
Видатки Державного бюджету України за функціональною класифікацією